

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการนำเสนอวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้เสนอโดยแยกกล่าวเป็น 4 ตอน
คือ

ตอนที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถภาพของครู - อาจารย์

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถภาพของครู - อาจารย์ ในคำต่อไปนี้ คือ

1. ด้านการวางแผน
2. ด้านการแนะแนวและการแก้ปัญหา
3. ด้านกระบวนการกลุ่ม
4. ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน
5. ด้านการประเมินผล

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก

เนื่องจากการศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก ก่อตั้งปัจจุบันนี้ มีความเป็นมาหลายยุคหลายสมัย และได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง วิธีการ ตลอดจนหลักสูตรหลายครั้ง พอดีที่เราจะทราบได้ว่ามีวิวัฒนาการมาอย่างไร โดยเฉพาะโครงสร้างในการบริหารงานหลักสูตร และวิธีการ เพื่อเป็นแนวทางในการเข้าใจโครงสร้างได้ดียิ่งขึ้น

1. ความเป็นมาของการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ประเภทบุคคลภายนอก

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก แรกเริ่มมีชื่อเรียก โครงการนี้ว่าการ สอบเทียบความรู้ชั้นมัธยมปีที่ 3 และชั้นมัธยมปีที่ 6 เท่าที่มีหลักฐานประวัติความเป็นมา พอสังเขปว่าเริ่มมีขึ้น เมื่อพระราชบัญญัติว่าด้วยการแบ่งส่วนราชการกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2476 ได้กำหนดให้กรมศึกษาธิการ เป็นกรมหนึ่งในกระทรวงธรรมการ (ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2495 : 138) โดยแบ่งออกเป็น 3 กอง คือ สำนักงานเลขานุการกรม กองสามัญศึกษา กองวิสามัญศึกษา และกองวิชาการ (ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2507 : 642) และการสอบเทียบความรู้ในสมัยก่อน พ.ศ. 2479 ไม่เรียกว่าการสอบเทียบ แต่เรียกว่า สอบเป็นประโยค คือประโยคประถมศึกษา ป.3 และ ป.6 ซึ่งสังกัดอยู่ในกองสามัญศึกษา ทำหน้าที่สอบเทียบความรู้แก่ผู้ที่ทางการกำหนด ต่อมาภายหลัง พ.ศ. 2479 ได้ขยาย ป.3 เป็น ป.4 และได้เลิก ป.6 จุดมุ่งหมายของการสอบประโยค ก็เพื่อให้โอกาสแก่ผู้ที่รับราชการเป็นทหาร เกณฑ์ที่มีความประสงค์จะรับราชการต่อไปเมื่อพ้นวาระปลดประจำการของทางราชการทหาร แต่มีปัญหาคือที่ไม่มีคุณวุฒิทางการศึกษา ระดับ ป.4 หรือ ม.3 ตามที่กฎระเบียบทางราชการได้กำหนดไว้ ดังนั้น ทางกรมศึกษาธิการจึงออกระเบียบให้โอกาสแก่ผู้ขาดโอกาสทางการศึกษา ให้มีการสอบเทียบความรู้ขึ้นดังกล่าว (นคร พันธุ์เจริญ 2529 : สัมภาษณ์) ซึ่งสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ 3 ฉบับ พ.ศ. 2475, พ.ศ. 2479 และ พ.ศ. 2494 ที่ให้ประชาชนได้มีโอกาสได้ศึกษาอยู่ในระบอบประชาธิปไตย

ต่อมาได้มีการแบ่งส่วนราชการใหม่ จนถึง พ.ศ. 2482 ได้ยุบเลิก กรมศึกษาธิการ และแยกหน่วยงาน เป็น 2 กรม คือ กรมวิชาการ และกรมสามัญศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ 2507 : 642) ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2482 เพื่อให้อธิบดีได้ตรวจราชการงานทั่วถึงรวดเร็วยิ่งขึ้น การสอบเทียบความรู้จึงโอนมาอยู่ กองสอบไล่ กรมวิชาการ (บุญเจือ องค์ประภัสร์ 2505 : 154 - 155) เรียกว่า "สอบเทียบความรู้ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เพื่อสิทธิบางอย่าง" ดังรายงานของกรมวิชาการ พ.ศ. 2483 ได้กล่าวอ่านาหน้าที่ของกรม (ข้อ 3) ว่า "จัดทำข้อสอบชั้นคำประโยคฝ่ายสามัญศึกษาสำหรับโรงเรียนในส่วนกลาง (จังหวัดพระนครและธนบุรี) สอบความรู้ของผู้ที่ขอเข้าเป็นครู โรงเรียนราษฎร สอบเทียบความรู้ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 เพื่อสิทธิบางอย่าง"

ต่อมาในปี พ.ศ. 2495 ได้มีการแบ่งส่วนราชการในกระทรวงศึกษาธิการใหม่ซึ่งให้ตรงกับหลักการในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2494 จึงได้เปลี่ยนชื่อ กรมสามัญศึกษาเป็น กรมวิสามัญศึกษา ในสมัย นายเลียง ไชยกาล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2507 : 360) การสอบเทียบจึงโอนมาอยู่ที่กรมวิสามัญศึกษา จากหนังสือนโยบายกรมวิสามัญศึกษา (2500 - 2501) อ้างถึงใน (บุญเจือ อองประคัมธู 2505 : 295) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของกรมวิสามัญศึกษา ดังต่อไปนี้ คือ ".....จัดการสอบไล่ชั้นประโยคต่าง ๆ และสอบเทียบความรู้ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6....." และในการสอบ เพื่อสิทธิบางอย่างนั้นยังเหมือนสมัย พ.ศ.2479 แต่ได้ขยายไปให้โอกาสแก่ ผู้ที่มีอาชีพและหน้าที่อื่น ๆ อีกมากมาย เช่น กำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน, แพทย์ประจำตำบล หรือกลุ่มอาชีพที่มีมาตรฐานการศึกษาต่ำกว่าอยู่ คือ ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมีผู้ที่ไม่จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นจำนวนมาก ให้ได้มีโอกาสเลื่อนวิทยฐานะให้สูงขึ้น (นคร พันธุ์เจริญ 2529 : สัมภาษณ์) ส่วนวิชาที่สอบนั้น มี 4 วิชา ส่วนเกณฑ์การตัดสินใช้ 50 เปอร์เซ็นต์ ใช้ ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการสอบเทียบความรู้เพื่อสิทธิบางอย่าง ส่วนระดับมัธยมศึกษา ปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 นั้น สอบ 6 วิชา คือ ภาษาไทย เลขคณิต อ่านเอาเรื่อง ภูมิประวัติ หน้าที่พลเมือง และศีลธรรม และภาษาอังกฤษ ต่อมาได้มีการสอบบุคคลภายนอก ที่ไม่ได้เรียน ในชั้นเรียน เข้าสมทบกับนักเรียนในโรงเรียน โดยให้มีความรู้เทียบเท่าชั้นที่เรียน โดยมี กำหนดการสอบมีเกณฑ์ตัดสิน ดังนี้ คือ ประการแรก ผู้ที่สอบไล่ได้จะต้องเป็นผู้ได้คะแนนรวมร้อยละ 50 บริบูรณ์ ประการที่สองจะต้องได้คะแนนในหมวดภาษาไทย หมวดสังคมศึกษา และหมวดวิชา เฉพาะแผนกแต่ละหมวดร้อยละ 33 บริบูรณ์ (ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2507 : 646) อาจ จะกล่าวได้ว่า การสอบเทียบ หรือ การศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอกมีหลักฐานและวาง ระเบียบอย่างจริงจัง เมื่อ พ.ศ.2491 (บุตร ชุนเมือง 2529 : สัมภาษณ์)

เมื่อปี พ.ศ.2501 กระทรวงศึกษาธิการ จัดให้มีกองส่งเสริมและวัดผลการศึกษาขึ้น สังกัดอยู่ใน กรมวิสามัญศึกษา กองส่งเสริมและวัดผลการศึกษา มีหน้าที่จัดการ สอบชั้นประโยค เตรียมอุดมศึกษาทั่วราชอาณาจักร สอบเทียบความรู้ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 เพื่อสิทธิ บางอย่าง ทั่วราชอาณาจักร (แสงจันทร์ อินทนนท์ 2528 : 1) จากรายงานของกรมวิสามัญศึกษา พ.ศ.2505 (2505 : 45) ได้แบ่งส่วนราชการออกเป็น 2 แผนกคือ แผนกวัดผลการศึกษาและ หุ่นเรียน ซึ่งมีหน้าที่สอบเทียบความรู้ ดังกล่าว และแผนกทะเบียนและประกาศนียบัตร ส่วนการ วัดผลการศึกษานั้นได้มีการ สอบเตรียมอุดมศึกษา 2505 สำหรับนักเรียนปกติและบุคคลภายนอกที่มา

สมัครสอบ โดยมีการสอบพร้อมกันและใช้ข้อสอบร่วมกัน โดยแยกเป็น 2 แผนก คือ แผนก
อักษรศาสตร์ และแผนกวิทยาศาสตร์ สำหรับในส่วนกลางให้กรมวิชาการจัดสอบเอง ส่วนในส่วน
ภูมิภาคในระดับมัธยมปีที่ 3 และมัธยมปีที่ 6 เพื่อสิทธิบางอย่าง มอบให้จังหวัดดำเนินการสอบเอง
สำหรับปี 2505 มีผู้สมัครสอบเฉพาะประโยคเตรียมอุดม ทั้งสิ้น 8,000 คนเศษ มีผู้สอบผ่าน
1,300 คนเศษ คิดเป็นร้อยละ 30.00 (กรมวิสามัญศึกษา 2505 : 45)

เมื่อเวลาผ่านไปจำนวนผู้สมัครสอบเทียบความรู้ยิ่งเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ ตรงกับหลักนโยบาย
ของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ให้โอกาสแก่ประชาชนในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ทั้งนี้ คำนี้ถึง
เอกภพของผู้เรียนในแต่ละคน (กระทรวงศึกษาธิการ 2513 : 1) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบาย
ของ สุกิจ นิมมานเหมินทร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ที่ว่า "การศึกษาเป็นกุญแจ
สำคัญที่จะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าทุก ๆ ทาง" และจำนวนได้เพิ่มเป็น 11,889 คน ในปี
2512 (กระทรวงศึกษาธิการ 2513 : 14) แต่มีผู้สอบได้ลดลง คือ 18.01 เปอร์เซนต์เท่านั้น
พอถึงปี พ.ศ.2514 มีผู้สมัครสอบเพิ่มขึ้นถึง 16,851 คน และมีผู้สอบได้ 4,613 คน คิดเป็น
เปอร์เซนต์ ได้ 34.33 (กระทรวงศึกษาธิการ 2515 : 20)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2515 ได้มีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 217 ว่าด้วยการปรับปรุง
กระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ ขึ้นและได้โอน อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับกองส่งเสริมและวัดผลการศึกษา
กรมวิสามัญศึกษา ไปเป็นของกรมวิชาการ (แสงจันทร์ อินทนนท์ 2528 : 1) เรียกว่า
การจัดสอบสำหรับบุคคลภายนอก หรือเรียกกันทั่วไปว่า "การสอบเทียบ" ซึ่งขณะนั้น กระทรวง
ศึกษาธิการได้มีการใช้หลักสูตรประถมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย พ.ศ.2503 ประโยคมัธยมศึกษา
ศึกษาตอนต้น พ.ศ.2503 (ปาน กิมปี 2527 : 20) ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศ
ใช้หลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2518 และได้ประกาศให้มีการ สอบประโยคมัธยมศึกษา
ตอนปลาย สำหรับบุคคลภายนอกตามระเบียบ กระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการสอบประโยค
มัธยมศึกษาตอนปลาย สำหรับบุคคลภายนอก พ.ศ.2519 โดยมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัคร
สอบไว้ว่าจะต้องมีพื้นฐานความรู้สอบได้ประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น และเป็นผู้ที่มีไต่ลงทะเบียนเป็น
นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

แต่ปรากฏว่าระเบียบนี้ใช้ได้ไม่นาน กระทรวงศึกษาธิการก็ได้ยกเลิกระเบียบ พ.ศ.
2519 ให้ใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย การสอบประโยคมัธยมศึกษาตอนปลายสำหรับ

บุคคลภายนอก ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2521) ขึ้นแทน โดยยกเลิกคุณสมบัติของผู้สมัครสอบใหม่ คือ ผู้สมัครสอบจะต้องมีพื้นความรู้ สอบได้ประโยคมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า ทั้งนี้ระเบียบนี้ จึงเอื้อให้ผู้สมัครที่เป็นนักเรียนในระบบโรงเรียนภาคปกติมีสิทธิสมัครสอบได้ นอกจากนี้ กรมวิชาการเป็นผู้ทำหน้าที่ กำเนินเกี่ยวกับการสอบ การวัดผล การกำหนดวันสมัครและวันสอบ ดังนั้น ผู้ที่มีความประสงค์จะสมัครสอบบุคคลภายนอก และมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ ก็มีสิทธิเข้าสอบโดยมีท้องลงทะเบียนเรียนแต่อย่างใด (แสงจันทร์ อินทนนท์ 2528 : 2) และการสอบบุคคลภายนอกนี้ได้มีการสอบเฉพาะตัวประโยค คือ ป.7, ม.ศ.3 และ ม.ศ.5 เท่านั้น

ต่อมาเมื่อกระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้หลักสูตรใหม่ ทั้ง 3 ระดับ คือการประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 (ป.1 - ป.6) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.2521 (ม.1 - ม.3) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2524 (ม.4 - ม.6) แทนหลักสูตรประถมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย พ.ศ.2503 และมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.2503 และมัธยมศึกษาตอนปลาย 2518 (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก 2528 : 1) กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ปรับปรุงวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอกเสียใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ 2520 และจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่มีการประกาศใช้ในปัจจุบัน (กระทรวงศึกษาธิการ 2527 : 1) ซึ่งมุ่งเน้น การพัฒนาผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน เช่น ประสบการณ์ บุคลิกภาพ การงานอาชีพ คุณธรรม และจริยธรรม เป็นต้น ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ ด้ยการพัฒนาตนเอง และสอบได้วุฒิการศึกษาระดับต่าง ๆ ได้ดีกว่าเดิม เพราะหมวดวิชาที่สอบได้ในครั้งก่อน ๆ ให้มีการสะสมหมวดวิชาที่สอบได้ เพื่อมารวมให้ครบวิชาตามหลักสูตรในการสอบครั้งต่อ ๆ ไปได้ ซึ่งการสอบในครั้งก่อน ๆ มีการประกาศใช้ระเบียบ พ.ศ.2521

ปี พ.ศ.2526 กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดระเบียบ กระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย การจัดการศึกษานอกโรงเรียน ระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ประเภทบุคคลภายนอก พ.ศ.2526 ลงวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ.2526 (กระทรวงศึกษาธิการ 2527 : 6) ขึ้นใหม่ เพื่อปรับปรุงวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับบุคคลภายนอกให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยกำหนดให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบร่วมกัน 3 กรม คือ กรมวิชาการ กรมสามัญศึกษา และกรมการศึกษานอกโรงเรียน ในช่วงแรกให้กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน รับผิดชอบการดำเนินการ และจัดกิจกรรมไปพลางก่อน ในปีการศึกษา 2527 และ 2528 ให้กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา เพื่อเป็นสถานที่ ที่พบกลุ่มร่วมกิจกรรมเป็นหน่วยจัดการศึกษานอก --

โรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก (คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ กศน.536/2526 ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2526) และได้เริ่มดำเนินการในปีการศึกษา 2526 และได้มีจำนวนนักศึกษาเพิ่มมากขึ้น จึงให้มีการจัดตั้ง ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน มีหน้าที่จัดการและดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ประเภทบุคคลภายนอกทั่วราชอาณาจักร โดยมีชื่อย่อทางราชการว่า "ศ.บ.น." โดยจัดตั้งเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ.2527

2. หลักการ จุดมุ่งหมาย หลักสูตร การศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก

1.1 หลักการ

เนื่องจากประเทศไทยมีปัญหาทางด้านการศึกษาหลายอย่าง เช่น สถานศึกษาของรัฐที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอกับจำนวนประชากรในวัยเรียนอีกมากมาย ถ้าจะแก้ปัญหาเหล่านี้โดยการสร้างที่เรียนใหม่ ก็เป็นการจำกัดในค่านงบประมาณ อีกทั้งการจัดการศึกษาของไทยยังจัดในรูปของการให้เปล่าไม่ได้ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ยิ่งในระดับการศึกษา ระดับนี้ยังมีการ สอบแข่งขันกันเข้า โรงเรียนรัฐบาลซึ่งจำกัดรับ และมีเกณฑ์ที่ยากเพราะเน้นวิชาการเกินไป ทำให้ผู้ที่ขาดโอกาสทางด้านสติปัญญาและทรัพย์สิน รวมทั้งภาวะปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัวบังคับให้ต้องหางานช่วยครอบครัวหรือทำงานตามโรงงานหรือที่อื่น ๆ โดยไม่มีทางเลือก จากการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ทำให้ทราบว่าประชากรที่อยู่ในวัยเรียนในระบบโรงเรียนส่วนหนึ่งมีความกตัญญูในการศึกษาระบบในโรงเรียนมาก และมีความต้องการจะเรียนระยะเวลาให้สั้นลงอีก รวมทั้งผู้มีปัญหาในค่านสติปัญญาที่เฉลียวฉลาด ที่ยังคงศึกษาอยู่กับผู้มีสติปัญญาปกติ ซึ่งทำให้เสียโอกาสและเสียเวลามาก รวมทั้งผู้ที่เสียโอกาสที่จะศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียนที่ต้องการจะเพิ่มวิद्यฐานะให้สูงขึ้น เพราะมีฐานะยากจนและต้องเลี้ยงดูครอบครัว

จากหลักการดังกล่าว จึงเป็นเหตุผลที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก ได้ตระหนักว่าหาอย่างใดจะสามารถจัดการศึกษาสายสามัญ โดยไม่ต้องสร้างสถานศึกษาเพิ่มเติม แต่ให้มีการใช้อาคาร สถานที่ อุปกรณ์และบุคลากรที่มีอยู่แล้ว นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่กระทบกระเทือนต่อการศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติ อีกทั้งเป็นการช่วยย่นระยะเวลาในการศึกษาในระบบโรงเรียนแก่ผู้ที่มีปัญญาเป็นเลิศ จะได้ไม่ต้องเสียเวลาและเงินลงทุนในการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรปกติ การจัดการศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก

สายสามัญ จึงจัดขึ้นเพื่อสนองตอบความต้องการทางการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชากรส่วนหนึ่ง ให้สามารถมีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้ และสามารถผ่านเกณฑ์การศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาและ ประถมศึกษาได้ในระบบโรงเรียนลง การจัดการศึกษานอกโรงเรียนในรูปบุคคลภายนอก สายสามัญ เพื่อสนองตามความต้องการทางการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชากร ส่วนหนึ่งให้ สามารถมีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้ และสามารถผ่านเกณฑ์การศึกษา ระดับ ป.6, ม.3, ม.6

จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก

1. เพื่อส่งเสริมให้บุคคลทั่วไปที่ไม่มีโอกาสศึกษาในระบบโรงเรียนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ พัฒนาตนเอง และสอบได้วุฒิระดับต่าง ๆ
  2. เพื่อพัฒนาผู้เรียนทุก ๆ ด้าน เช่นความรู้ ประสบการณ์ บุคลิกภาพ การงาน อาชีพ คุณธรรมและจริยธรรม
  3. เปิดโอกาสให้ผู้ศึกษาได้พบกลุ่มเพื่อร่วมกิจกรรมอันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาล่าเรียน เพิ่มพูนคุณธรรม จริยธรรม เป็นการพัฒนาตนเองอีกด้วย
- (กระทรวงศึกษาธิการ 2527 : 1)

หลักสูตรและโครงสร้างของหลักสูตร

ระดับประถมศึกษา (ป.6) ใช้หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3 พ.ศ.2522 หมวดวิชาบังคับมี 3 หมวดวิชา คือ ภาษาไทย สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต วิชาอาชีพ ต้องสอบได้ครบทุกหมวดวิชา ส่วนหมวดวิชาเลือก มี 5 หมวดวิชา คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และวิชาอาชีพที่ต้องสอบได้อย่างน้อย 3 หมวดวิชา ผู้สมัครลงทะเบียนระดับประถมศึกษา ต้องมีคุณสมบัติและพื้นฐานความรู้ ดังนี้

- มีสัญชาติไทย
- อายุ 14 ปี บริบูรณ์ นับถึงวันปีครบสมัครลงทะเบียน
- ไม่จำกัดพื้นฐานความรู้

ผู้ที่ลงทะเบียนระดับนี้ มีระยะเวลาของการเก็บผลการเรียนสะสมให้เป็นไปตามกำหนด คือ ไม่เกิน 5 ปีการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ 2527 : 25)

เกณฑ์การจบหลักสูตร

1. พบกลุ่มหรือร่วมกิจกรรมหรือปฏิบัติงานครบตามที่กำหนดไว้ในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการศึกษา
2. สอบได้วิชาบังคับ 3 หมวดวิชา
3. สอบได้หมวดวิชาเลือกอย่างน้อย 3 หมวดวิชา

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3)

ใช้หลักสูตร การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับที่ 4 เหมือนโรงเรียนผู้ใหญ่ที่เปิดสอนทั่วไป แบ่งออกเป็นหมวดวิชาบังคับและหมวดวิชาเลือก หมวดวิชาบังคับมี 3 หมวดวิชา ต้องสอบได้ครบทั้ง 3 หมวดวิชา คือ สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต, ภาษาไทยและวิชาชีพ ส่วนหมวดวิชาเลือก มีให้เลือก 5 หมวดวิชา ต้องสอบได้อย่างน้อย 3 หมวดวิชา คือ ภาษาไทย 2, คณิตศาสตร์, วิทยาศาสตร์, ภาษาอังกฤษและวิชาชีพ (กระทรวงศึกษาธิการ 2527 : 16)

ส่วนคุณสมบัติของนักศึกษาที่ลงทะเบียนในระดับนี้ คือ สอบไล่ได้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พ.ศ.2521 หรือ สอบไล่ประกาศนียบัตรการศึกษาผู้ใหญ่ ระดับที่ 3 หรือเทียบเท่า นอกจากนี้ผู้ที่ลงทะเบียนจะเก็บสะสมหมวดวิชาต่าง ๆ ได้ไม่เกิน 5 ปีการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ 2527 : 11)

เกณฑ์การจบหลักสูตรระดับนี้ ต้องมีการพบกลุ่ม หรือ เข้าร่วมกิจกรรมหรือปฏิบัติงานครบตามที่กำหนดไว้ในระเบียบ กระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินผล ต้องสอบได้หมวดวิชาบังคับ 3 หมวดวิชา และหมวดวิชาเลือก 3 หมวดวิชา

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) สายสามัญ

ในระดับนี้ใช้หลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2524 เหมือนภาคปกติ แบ่งออกเป็นหมวดวิชาบังคับ และ หมวดวิชาเลือก

หมวดวิชาบังคับ มี 5 หมวดวิชา ต้องสอบได้ครบทั้ง 5 หมวดวิชา คือ หมวดวิชาภาษาไทย 1 หมวดวิชาสังคมศึกษา 1, หมวดวิชาพลานามัย - สุขศึกษา หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ และ หมวดวิชาพื้นฐานอาชีพ

หมวดวิชาเลือก มี 6 หมวดวิชา นักศึกษาต้องสอบให้ได้ อย่างน้อย 3 หมวดวิชา คือ
หมวดวิชาภาษาไทย 2 หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ 3 หมวดวิชาคณิตศาสตร์และหมวดวิชาภาษาต่างประเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ 2527 : 17 - 18)

ส่วนคุณสมบัติของผู้ที่ลงทะเบียนระดับนี้ คือ ต้องมีความรู้ สอบไล่ได้ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) ตามหลักสูตร ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.2521 หรือสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรการศึกษา ผู้ใหญ่ระดับ 4 หรือเทียบเท่า ส่วนที่สอบไล่แต่ละหมวดวิชา ให้เก็บสะสมไว้ในกองลงทะเบียนเรียน ในคราวต่อไป ระยะเวลาของการเก็บสะสมการเรียนต้องไม่เกิน 6 ปีการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ 2527 : 11)

เกณฑ์การจบหลักสูตร ในระดับนี้ คือ นักศึกษาต้องพบกลุ่ม หรือ เข้าร่วมกิจกรรม หรือ ปฏิบัติงานครบตามที่กำหนดไว้ในระเบียบ และต้องสอบไล่ได้หมวดวิชาบังคับ 5 หมวดวิชา และ หมวดวิชาเลือก อย่างน้อย 3 หมวดวิชา (กระทรวงศึกษาธิการ 2527 : 26)

สิ่งที่แตกต่างหลักสูตรนี้กับหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 3 - 4 หรือ สายสามัญระดับ 5 ก็คือ จะต้องมีกิจกรรมพบกลุ่ม เพื่อจัดกิจกรรมตามจุดมุ่งหมาย เพื่อพัฒนา ผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน คือ ความรู้ สกิลปัญญา อารมณ์ สังคม และจริยธรรม

หลักเกณฑ์ของการพบกลุ่ม

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก เป็นการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบหนึ่ง ดังนั้น ได้มีการวิเคราะห์ถึงการศึกษาโดยมีการ สอบเทียบที่ไม่พบกลุ่ม ในอดีตที่ผ่านมา ปรากฏว่า การศึกษาที่อาศัยแต่การอ่านตำราอย่างเดียวนั้น ก็ยากที่จะให้นักศึกษาได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่แท้จริงได้ เพราะการศึกษาที่แท้จริงจะต้องให้ทั้ง ความรู้ (พุทธิปัญญา) ความคิดและทักษะประกอบกัน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนานักศึกษาให้มี คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมวิชาการ

วัตถุประสงค์ของการพบกลุ่ม

หลักสูตรของการศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก นั้น จุดเด่น ก็คือ การพบกลุ่มเพื่อเป็นสิ่งเสริมเติมในส่วนที่ขาด อันเป็นการให้ความสมบูรณ์ของหลักสูตร ได้ดียิ่งขึ้น จึงได้

มีการวางแผนทางและวัตถุประสงค์ที่ทำให้มีการพบกลุ่มขึ้น กระทรวงศึกษาธิการ (2527 : 1) กำหนดไว้คือ

1. เพื่อปฐมนิเทศ และ แนะนำแนวทางการศึกษานอกโรงเรียนให้แก่ นักศึกษา ใฝ่ใจโอกาส เข้าใจในหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่พึงใช้ทราบ
2. เพื่อให้นักศึกษา ใฝ่ใจโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ เพื่อนำไปประยุกต์ ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของตนเอง ชุมชน และสังคม
3. เพื่อปลูกฝังให้นักศึกษา มีคุณธรรมและจริยธรรม
4. เพื่อปลูกฝังให้นักศึกษามีคุณสมบัติที่ดีในการอยู่ร่วมกันในสังคม
5. เพื่อให้นักศึกษา เข้าใจและสามารถใช้กระบวนการ กลุ่มในการคิดและแสวงหา แนวทางในการแก้ปัญหาของชุมชน หรือสังคมได้

โครงสร้างของกิจกรรมการพบกลุ่ม

โครงสร้างของกิจกรรมการพบกลุ่ม มีหลักการที่ยึดถือคือกิจกรรมที่จัดในระหว่างของ การพบกลุ่มนั้น มุ่งที่จะสำรวจสภาพปัญหาในชุมชนและการพัฒนาชุมชน การพัฒนาตนเองในทุก ๆ ด้าน จะต้องจัดในรูปกระบวนการกลุ่ม โดยให้นักศึกษาทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อกิจกรรม ทุกคน โดยที่กิจกรรมที่จัดนั้นต้องมีประโยชน์ต่อชุมชนจริง ๆ (กระทรวงศึกษาธิการ 2527 : 3) และกิจกรรมต้องจัดขึ้นเพื่อสนองตามวัตถุประสงค์ของการพบกลุ่ม ซึ่งในแต่ละโรงเรียนมีปัญหา ไม่เหมือนกันแล้วแต่สภาพแวดล้อมของชุมชน นอกจากนั้นกิจกรรมการแนะนำก็สอดแทรกไปใน กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปฐมนิเทศนักศึกษา ก่อนการร่วมกิจกรรมก็มีการแนะนำไปตลอดเวลา (ปาน กิมปี 2527 : 22) กิจกรรมทุกกิจกรรมต้องเสร็จในตัวเองเป็นสำคัญ เพราะนักศึกษา จะได้เข้าใจตลอดการร่วมกิจกรรมเป็นกระบวนการเดียวกัน และประหยัดเวลาด้วย กิจกรรม การพบกลุ่มนั้น อาจารย์ประจำกลุ่ม อาจใช้วิธีการต่าง ๆ ที่กลุ่มเห็นว่าเหมาะสม โดยอาจจัด ในรูป การฝึกปฏิบัติจริง การแสดงบทบาทสมมติ การสาธิต การศึกษานอกสถานที่ การทำงาน ในรูปคณะกรรมการ กรณีตัวอย่าง การระดมพลังสมอง การอภิปรายเป็นคณะ การอภิปราย กลุ่ม และการบรรยายสั้น ๆ ทั้งนี้อาจเลือกหลาย ๆ วิธีในคราวร่วมกิจกรรมของการพบกลุ่ม ก็ได้ แล้วแต่ทางกลุ่มจะพิจารณาาร่วมกัน

ขั้นตอนในการพบกลุ่ม

ขั้นตอนในการพบกลุ่ม อาจารย์ประจำกลุ่ม ควรดำเนินการให้ครบตามขั้นตอนข้างต่อไปนี้

1. ศึกษาสภาพปัญหาของชุมชน หรือ สังคม
2. การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา
3. การวางแผนและหาแนวทางเลือกในการแก้ปัญหา

การดำเนินการตามข้อ ก. อาจารย์ประจำกลุ่มจัดให้นักศึกษาได้สำรวจปัญหาของชุมชน หรือ สังคมนั้น ๆ โดยใช้วิธีระดมพลังสมอง

ตารางที่ 1 โครงสร้างการจัดกิจกรรมการพบกลุ่ม

กิจกรรมบังคับ		กิจกรรมที่จัดขึ้นจากการสำรวจสภาพปัญหา (ตัวอย่าง)	
การประชุมพิเศษ	3 ชั่วโมง	การเป็นผู้มีระเบียบวินัย	3 ชั่วโมง
การสำรวจสภาพ		ระบบข่าวสารข้อมูลเพื่ออาชีพ	6 ชั่วโมง
ปัญหาในชุมชน	3 ชั่วโมง	ยาเสพติดกับปัญหาสังคม	6 ชั่วโมง
การพัฒนาชุมชน	6 ชั่วโมง	การสร้างจริยธรรมแก่ตนเองและสังคม	6 ชั่วโมง
การประชุมพิเศษ	3 ชั่วโมง	การแก้ไขสภาพแวดล้อม	6 ชั่วโมง
		การสร้างอาชีพ	6 ชั่วโมง
		สื่อมวลชนกับชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน	3 ชั่วโมง
รวม	15 ชั่วโมง	รวม	33 ชั่วโมง

ตารางที่ 2 ปฏิทินการพบกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียน ประเภทบุคคลภายนอก ปีการศึกษา
2528 ของหน่วยจัดการศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก

ปฏิทินการพบกลุ่ม
การศึกษานอกโรงเรียน ประเภทบุคคลภายนอก
ปีการศึกษา 2528

ครั้งที่	วัน	เดือน	ปี	เรื่อง	หมายเหตุ
1	วันเสาร์ที่ 24	สิงหาคม	2528	ปฐมนิเทศ	3 ชั่วโมง
2	วันเสาร์ที่ 7	กันยายน	2528	- สำนวสภาพปัญหาในชุมชน	3 "
				- การพัฒนาบุคลิกภาพ	3 "
3	วันอาทิตย์ที่ 15	กันยายน	2528	- การเป็นผู้มีระเบียบวินัย	3 "
				- การสร้างจริยธรรมแก่ ตนเองและสังคม	3 "
4.	วันอาทิตย์ที่ 22	กันยายน	2528	- การนำหลักธรรมในพุทธศาสนา มาใช้ในชีวิตประจำวัน	6 "
5.	วันอาทิตย์ที่ 29	กันยายน	2528	- การสร้างงานอาชีพ	6 "
6.	วันอาทิตย์ที่ 6	ตุลาคม	2528	- การพัฒนาชุมชน	6 "
7.	วันอาทิตย์ที่ 13	ตุลาคม	2528	- ยาเสพติดกับปัญหาสังคม	6 "
8.	วันอาทิตย์ที่ 20	ตุลาคม	2528	- สื่อมวลชนกับชีวิตความเป็นอยู่ ในปัจจุบัน	3 "
				- การพัฒนาบุคลิกภาพและ กิจกรรมอาสา	3 "
9.	วันอาทิตย์ที่ 27	ตุลาคม	2528	ปัจฉิมนิเทศ	3 "

บทบาทของอาจารย์ประจำกลุ่ม

คงได้กล่าวมาแล้วว่า องค์ประกอบที่สำคัญของการพบกลุ่มนั้น มีอยู่ 3 ประการ คือ นักศึกษา อาจารย์ประจำกลุ่ม และหัวข้อกิจกรรมในการอภิปรายและแก้ปัญหาาร่วมกัน (ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก 2528 : 18) และอาจารย์ประจำกลุ่ม เป็นส่วนที่สำคัญที่จะช่วยให้การพบกลุ่มมีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพราะตลอดเวลานักศึกษามาร่วมกิจกรรมนั้น อาจารย์ประจำกลุ่ม ทำหน้าที่ทุกอย่างเพื่อแนะนำช่วยเหลือให้นักศึกษาสามารถเป็นผู้ที่พึ่งประสงค์ต่อไป ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ 2527 : 19) ใ้กำหนดภาระและหน้าที่ของอาจารย์ประจำกลุ่มไว้ดังนี้ คือ

1. ทำหน้าที่ควบคุม ดูแลกลุ่ม
2. ทำแผนจัดกิจกรรมตลอดปีการศึกษา ตามผลสำรวจสภาพปัญหาของนักศึกษา
3. สร้างแผนการพบกลุ่ม แต่ละสภาพปัญหา
4. ดำเนินการจัดกิจกรรมการพบกลุ่ม
5. ประเมินผลการพบกลุ่ม

นอกจากภาระหลัก 5 ประการ ดังกล่าวแล้ว อาจารย์ประจำกลุ่มต้องควบคุมดูแลกิจกรรมให้ออกมาในรูป กระบวนการกลุ่ม กระตุ้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยเน้นความรับผิดชอบตนเองและสังคม กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้น ต้องคำนึงให้มีการจัดในรูปให้สมบูรณ์ของตัวเองเป็นสำคัญ (ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก 2528 : 18)

เกณฑ์ของการพบกลุ่ม

เกณฑ์ของการพบกลุ่มและการจัดนักศึกษาเข้าพบกลุ่มนั้น ก็เพื่อเป็นไปตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ เกี่ยวกับการประเมินผล อาจารย์ประจำกลุ่ม เป็นผู้ตั้งเกณฑ์ อาจจะพิจารณา นักศึกษาแต่ละคนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทุกคนที่ลงทะเบียนเรียนจะต้องมีการพบกลุ่มอาจจะพบกลุ่มในปีการศึกษาใดก็ได้ เมื่อพบกลุ่มครบตามเกณฑ์ก็ไม่ต้องพบกลุ่มอีก (กระทรวงศึกษาธิการ 2527 : 18) และอาจจะนำเกณฑ์ไปประเมินผลการพบกลุ่มในปีต่อไปไม่ได้

รายละเอียดของเกณฑ์การพบกลุ่ม มีในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินผลการศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ประเภทบุคคลภายนอก พ.ศ. 2527 ข้อ 10.4

ได้กำหนดให้มีเวลาพบกลุ่ม เพื่อร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของเวลาที่กำหนด (กระทรวงศึกษาธิการ 2527 : 49) อาจารย์ประจำกลุ่มมีบทบาทในการประเมินผลนักศึกษา แต่ละคนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ถ้าถึงแก่นักศึกษาสอบได้ครบทุกหมวดวิชาบังคับและหมวดวิชาเลือก ตามเกณฑ์การจบหลักสูตรแล้ว แต่ไม่ผ่านเกณฑ์การพบกลุ่ม ก็ไม่มีสิทธิ์ขอรับประกาศนียบัตรใน ระดับนั้น ๆ จนกว่าจะได้มีการพบกลุ่ม และร่วมกิจกรรมการทำงานครบตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

นักศึกษาลงทะเบียนที่หน่วยจัดการศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอกที่หน่วย ก็เข้าร่วมการพบกลุ่มที่หน่วยนั้น ๆ และอาจารย์ประจำกลุ่มส่วนใหญ่ก็เป็นอาจารย์ประจำสอน นักเรียนในภาคปกติ คือโรงเรียนมัธยมศึกษา

ปัจจุบันมีหน่วยจัดการศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอกทั่วประเทศจำนวน 109 หน่วย, อยู่ในส่วนกลาง 26 หน่วย และส่วนภูมิภาค 83 หน่วย (กระทรวงศึกษาธิการ 2529 : คำสั่ง, แผนปลิว)

เกณฑ์การแบ่งกลุ่ม

การจัดนักศึกษาที่ลงทะเบียนในแต่ละหน่วยฯ จักนั้น ในการพบกลุ่มจะแยกนักศึกษา ตามระดับการศึกษา ในกรณีทีหน่วยฯ จัดให้นักศึกษาวางระดับจำนวนน้อย ก็ให้กลุ่มจัดรวม กันได้ โดยศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก (2528 : 19) ได้แบ่งไว้ดังนี้

1. จัดเป็นกลุ่ม ๆ ละ 40 คน ส่วนที่เกิน 40 คน ให้แบ่งจัดได้อีก 1 กลุ่ม โดยแยก ระดับ ป.6, ม.3 และ ม.6 ออกจากกัน
2. กรณีที่นักศึกษาระดับใดมีไม่ถึง 40 คน แต่มี 15 คน ให้จัดนักศึกษาระดับ นั้นได้ 1 กลุ่ม
3. ในกรณีที่นักศึกษาระดับใด มีไม่ถึง 15 คน ให้รวมกับนักศึกษาระดับอื่นๆ ได้ จัดเป็นกลุ่ม 1 กลุ่ม และอาจแบ่งกลุ่มเพื่ออภิปรายตามระดับ หรือจัดกิจกรรมใด ๆ ที่ทาง โรงเรียนเห็นว่าเหมาะสม
4. ทุกระดับ กำหนดให้นักศึกษา 40 คน ต่ออาจารย์ประจำกลุ่ม 1 คน

ตอนที่ 2 ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับสมรรถภาพของครู

1. ความหมายของคำว่า "สมรรถภาพ" (Competency)

ไคมีผู้ให้ความหมายคำว่า "สมรรถภาพ" ไว้อย่างต่าง ๆ กัน หลายความหมาย เช่น Good (47 หน้า 121) อ้างถึงใน (สุภา วรรณันท์ 2524 : 9) ได้ให้คำจำกัดความว่า "สมรรถภาพ" คือ ทักษะ มโนทัศน์ และเจตคติที่จะต้องมีในการทำงานทุกชนิดและสามารถนำเอาวิธีการและความรู้พื้นฐานไปประยุกต์ใช้กับสภาพการณ์ที่ปฏิบัติได้จริง

Anderson (1972 : 1) อ้างถึงใน (สัจจา จันทรเจริญ 2526 : 13) กล่าวถึงคำว่าสมรรถภาพ (Competency) ว่า หมายถึง พฤติกรรมของครูที่เราสังเกตได้ และพฤติกรรมนี้จะมีผลต่อกระบวนการเรียน ของนักเรียนในทางบวก เช่นสมรรถภาพในการเขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ในการใช้คำถามหลายแบบ ในการใช้เทคนิคการถาม เป็นต้น

Coker (1976 : 54) ให้ความหมายของ คำว่า "สมรรถภาพของครู คือ ความสามารถในการแก้ปัญหาของการปฏิบัติงาน ครูที่สามารถแก้ปัญหาของการปฏิบัติงานได้เพียงคนเดียวในคนเดียวหนึ่ง ก็มีสมรรถภาพการปฏิบัติงานมาก เฉพาะในคนเดียวนั้น ๆ แต่ครูที่มีสมรรถภาพการปฏิบัติงานมากที่สุด หมายถึงครูที่สามารถแก้ไข้ปัญหาของการปฏิบัติงานได้เฉพาะสมทุกคนเดียว

กษมา สารสมุทร (2524 : 13) ได้ให้ความหมายของคำว่า "สมรรถภาพครู" คือ ความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจ ความชำนาญที่ครูสามารถแสดงออกให้สังเกตได้

สัจจา จันทรเจริญ (2526 : 13 - 14) ได้วิจัยเรื่อง สมรรถภาพของครูที่เป็นหัวหน้าหมวดวิชา ได้อธิบายว่า ครู - อาจารย์ ที่มีสมรรถภาพการปฏิบัติงานมากนั้น ได้แก่ ครู - อาจารย์ ที่มีลักษณะต่อไปนี้ คือ สามารถสอนได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ มหาวิทยาลัยมิชิแกนสเตท อ้างถึงในสัจจา จันทรเจริญ (2526 : 14) ว่า ทางมหาวิทยาลัยได้เชิญผู้บริหาร ครูระดับมัธยมศึกษา ระดับประถมศึกษา ทวิแทนครูจากชนบท มาประชุมร่วมกัน 3 วัน เพื่อหาคำนิยามของสมรรถภาพ จึงสรุปได้ดังนี้

1. สมรรถภาพเป็นพฤติกรรมการสอนที่สามารถสังเกตและวัดได้
2. สมรรถภาพทั่วไป (Generic Competencies) เป็นพฤติกรรมการสอนของครูที่มีประสิทธิภาพ โดยสามารถวัดได้ สังเกตได้ จากการปฏิบัติงานของครู เช่น การสอน

แบบสืบสวน สอบสวน

3. ครูที่มีสมรรถภาพ สามารถทำให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมได้ตามจุดมุ่งหมาย

ส่วนวิจิตร ศรีสะอ้าน (2518 : 9 - 10) อ้างถึงใน สัจจา จันทรเจริญ (2526 : 15) กล่าวถึง สมรรถภาพในการบริหารงานด้านวิชาการไว้ดังนี้

1. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการของนักเรียนกับจุดมุ่งหมายของโรงเรียน และข้อกำหนดของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
2. กำหนดจุดมุ่งหมาย และนโยบายที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียน โดยเฉพาะ
3. จัดหน่วยงานทางการสอนเพื่อให้สามารถ ดำเนินการตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้

อำไพ สุจริตกุล (2520 : 24) ได้กล่าวว่า "สมรรถภาพของครูเป็นสิ่งจำเป็นของครูทั้งที่มีปริญญาหรือไม่ ซึ่งแนวคิดนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิคม ช่วยปลัด (2522 : 22) ครูที่มีสมรรถภาพน่าจะได้แก่ ครูที่มีความรู้ดี สอนเก่ง ปกครองนักเรียนได้ มีความประพฤติที่เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นได้ มีสัมพันธภาพอันดีกับผู้บริหารโรงเรียน และเพื่อนร่วมงาน บำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม ทั้งใจทำงานอย่างจริงจังและมีฐานะดีพอสมควร

2. การกำหนดสมรรถภาพของผู้ที่จะเป็นครู - อาจารย์

ชนพันธ์ ภูธร ณ อยุธยา (2528 : 38 - 39) ได้กำหนดสมรรถภาพในการเป็นครูไว้ว่า การกำหนดสมรรถภาพในการเป็นครูนับว่าเป็นหัวใจสำคัญ ของการจัดการฝึกหัดครู แบบสมรรถฐาน คำว่า "สมรรถภาพ" มีใช้เป็นคำใหม่ แต่ อาจารย์ที่สอนในสถาบันฝึกหัดครูก็ไม่ได้เคยกำหนดให้เฉพาะเจาะจงลงไปว่า ครูจะทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีสมรรถภาพอย่างไรบ้าง ดังนั้น หลักฐานของการฝึกหัดครูที่มุ่งประสิทธิภาพและสมรรถภาพที่ดี จึงควรได้กำหนดสมรรถภาพในการเป็นครูไว้ให้ชัดเจน การกำหนดสมรรถภาพในการเป็นครูนี้ มีข้อที่ควรพิจารณาอยู่ 3 ประการ คือ

ประการแรก คือ แหล่งที่จะใช้ในกระบวนการที่จะกำหนดและประเมินสมรรถภาพอย่างเชื่อถือได้

ประการที่สอง คือ ขอบข่ายและลักษณะของสมรรถภาพที่กำหนด

ประการที่สาม คือ ปัญหาของสมรรถภาพที่จำเป็น หรือสมรรถภาพขั้นต่ำที่จำเป็นต้องมีในการสอน

พื้นฐานที่สำคัญในการหาแหล่งที่จะกำหนดสมรรถภาพในการเป็นครูหรือสมรรถภาพในการสอนได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติและเป้าหมายของการศึกษาในสถานการณเฉพาะอย่างและบทบาทของผู้ที่จะเป็นครูในสถานการณนั้น ๆ แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถภาพของครูนั้นควรมาจากการพัฒนาความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ ค่านิยม และเจตคติ ของบุคคลและสังคม และจะต้องได้รับการสนับสนุนยืนยันจากข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้จากการปฏิบัติ เมื่อได้แนวคิดต่าง ๆ เหล่านี้รวมกันเข้าแล้ว เราก็จะสามารถแปลจากเป้าหมายทางการศึกษาให้เป็นบทบาทของครูในอุดมคติได้ และต่อจากนั้น จึงกำหนดสมรรถภาพที่จำเป็นในการแสดงบทบาทเหล่านั้น จากสมรรถภาพที่กำหนดไว้ เราก็สามารถจะแยกย่อยออกมาเป็นพฤติกรรมที่รวมกันเข้าเป็นสมรรถภาพ และในที่สุดก็จะสามารถพัฒนาสมรรถภาพจำนวนหนึ่งได้จากทฤษฎี และเนื่องจากกระบวนการในการแปลจากเป้าหมายทางการศึกษา มาเป็นสมรรถภาพนี้ จะต้องอาศัยความเฉลียวฉลาด รอบคอบ เพราะอาจเกิดช่องว่างในค่านความรู้ขึ้นได้ ดังนั้นข้อความที่ระบุสมรรถภาพที่ได้จากทฤษฎีนั้น จึงควรได้รับการวิเคราะห์ที่ออกไปอยู่ตลอดเวลา และควรได้มีการทดสอบความเชื่อมั่นและการปฏิบัติได้จริงด้วย

อีกวิธีหนึ่งในการกำหนดสมรรถภาพ ได้แก่ การศึกษาพฤติกรรมของครูอย่างละเอียด และทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินสมรรถภาพเหล่านั้น และในที่สุดก็แยกแยะออกมาเป็นพฤติกรรมจำนวนหนึ่ง ซึ่งประกอบขึ้นด้วยเป็นสมรรถภาพในการสอน วิธีนี้ค่อนข้างจะเป็นอันตรายในการที่จะแยกย่อยพฤติกรรมการสอนต่าง ๆ ให้ละเอียดมากเกินไป และอาจได้ข้อความที่แสดงพฤติกรรมการปฏิบัติมากกว่าสมรรถภาพจริง ๆ

Houston (1972 : 37-49) ได้เสนอวิธีการกำหนดสมรรถภาพในการเป็นครูไว้ 6 วิธีด้วยกัน ดังนี้ คือ

1. Program transtation คือการเอาหลักสูตรมาคิดแปลงใช้ใหม่
2. Task Analysis คือการวิเคราะห์งานที่ครูทำ
3. Child - Oriented system คือการใช้ระบบให้นักเรียนต้องการครู
4. Needs Assessment คือการวิเคราะห์ความต้องการที่แท้จริง

5. Theoretical การศึกษาทางทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
6. Cluster Approach คือวิธีการรวมกลุ่ม

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (Somwong, 1975 : 1 - 2) อ้างถึงใน อำนวย เลิศขันธ์ และคณะ (2526 : 5) ได้ให้ความหมายของคำว่า "สมรรถภาพ (Competency) นั้น ครูควรมีสมรรถภาพ 3 ประการ คือ สมรรถภาพด้านความรู้ การปฏิบัติและด้านการสอน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ฮุสตัน และคณะ (Houston and other) ได้กำหนดแนวทางในการจัดการฝึกหัดครูแบบสมรรถฐาน ได้ตามจุดมุ่งหมาย 4 ประการ คือ

1. จุดมุ่งหมายทางด้านความรู้ และความคิด
2. จุดมุ่งหมายทางด้านการปฏิบัติงาน
3. จุดมุ่งหมายทางด้านการสอน
4. จุดมุ่งหมายทางด้านการสำรวจ

ไวลด์ (Wild, 1979:807-808A) อ้างถึงใน กานดา พูนลาภทวี (2524 : 20) ได้ศึกษาถึงสมรรถภาพของครูในสาขาวิชาต่าง ๆ สรุปได้ว่า

1. สมรรถภาพด้านการวางแผนและการจัดการ
2. สมรรถภาพด้านการสอน
3. สมรรถภาพด้านการประเมินผล
4. สมรรถภาพการให้คำปรึกษา การวิจัยและการพัฒนา

มานพ ภาณุทวีไลธรรม (2520 : 29) ได้แบ่งสมรรถภาพสอดคล้องกันว่า สมรรถภาพของครูที่พึงปรารถนาจะต้องประกอบด้วย สมรรถภาพที่สำคัญ 3 ด้าน คือ

1. สมรรถภาพด้านวิชาการ หมายถึง การมีความรู้กว้างขวาง อย่างมีประสิทธิภาพ
2. สมรรถภาพด้านบุคลิกลักษณะ หมายถึง สมรรถภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านการแนะแนว การปกครองชั้นเรียน การอบรมสั่งสอนนักเรียนให้ประพฤติดี การเป็นผู้นำ และมีคุณธรรม
3. สมรรถภาพด้านอื่น ๆ หมายถึงครูจะต้องมีจิตใจรักเด็กและอดทนในการทำงาน

Hall และ Jones (48 หน้า 48 - 50) อ้างถึงใน สุภา ทรชนันท์ (2524 : 11) ได้จำแนกสมรรถภาพของครูทั่วไปออกเป็น 5 ด้าน คือ

1. สมรรถภาพด้านสภิปัญญา
2. สมรรถภาพด้านการปฏิบัติการ
3. สมรรถภาพด้านการสอน
4. สมรรถภาพในด้านการศึกษาค้นคว้า
5. สมรรถภาพด้านอารมณ์และจิตใจ

สุทธิ ประจักษ์ศักดิ์ (2520 : 27 - 28) ได้แบ่งสมรรถภาพของนักศึกษาครูออกเป็น 6 ด้าน ควบกัน คือ

1. สมรรถภาพทางวิชาการ
2. สมรรถภาพในการถ่ายทอดความรู้
3. สมรรถภาพในการวางแผนการสอน
4. สมรรถภาพในการจัดการสอนและจัดห้องเรียน
5. สมรรถภาพการก่อกำเนิดใจในการสอน
6. สมรรถภาพในการประเมินผลการสอน

มานพ ภาษิตวิไลธรรม (2520 : 4) ได้วิจัยสมรรถภาพของครูประถมศึกษา โดยแบ่งสมรรถภาพของครู ออกเป็น 5 ด้าน คือ

1. สมรรถภาพด้านการสอน
2. สมรรถภาพด้านวิชาการ
3. สมรรถภาพด้านการแนะแนวและปกครองชั้นเรียน
4. สมรรถภาพด้านมนุษยสัมพันธ์
5. สมรรถภาพด้านการเป็นผู้นำ

Mark H. Rossman และ Richard L. Banning (1978) อ้างถึงใน สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2528 : 35 - 37) ได้แบ่งสมรรถภาพของครูทางด้านการศึกษานักเรียน

ว่ามี ในด้านต่อไปนี้ คือ

1. ความรู้และทักษะที่มีความสำคัญมากที่สุด คือ
  - 1.1 ด้านความรู้ ในด้านจิตวิทยาผู้ใหญ่และธรรมชาติของผู้ใหญ่
  - 1.2 ด้านทักษะ ในด้านมนุษยสัมพันธ์และความสัมพันธ์กับชุมชน

สภาการศึกษาผู้ใหญ่ (2519) อ้างถึงใน ระเบียบ กว. (2527 : 16) ได้แบ่ง
สมรรถภาพของครูผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่ว่า ต้องมีสมรรถภาพ

1. สมรรถภาพด้านความสัมพันธ์กับชุมชน
2. สมรรถภาพด้านทักษะการสอน
3. สมรรถภาพด้านความเข้าใจนักศึกษา
4. สมรรถภาพด้านมนุษยสัมพันธ์
5. สมรรถภาพด้านหลักสูตรและโครงการ

คิลก บุญเรืองรอด และคณะ (2523) อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ (2527 : 71) ได้ศึกษาสมรรถภาพครูสำหรับโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
พบว่า ครูที่สำรวจ ต้องการครูที่มีสมรรถภาพที่สำคัญ 7 ด้าน คือ

1. เทคนิคและทักษะการสอน
2. ลักษณะเฉพาะต่าง ๆ หลายด้าน เช่น การวางแผน
3. การตั้งใจ
4. การแนะนำ
5. การประเมินผล
6. กระบวนการกลุ่ม
7. ความสัมพันธ์กับชุมชน

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถภาพของครู - อาจารย์ ในด้านต่อไปนี้ คือ

จากผลของการวิจัยเกี่ยวกับสมรรถภาพของครู - อาจารย์ ที่ผ่านมามีดังกล่าวก่อนแล้ว ประกอบกับการศึกษามหาวิทยาลัยและหน้าที่ของอาจารย์ประจำกลุ่ม การศึกษานอกโรงเรียนประเภท บุคคลภายนอกจึงได้จัดแบ่งสมรรถภาพของอาจารย์ ออกเป็น 5 ด้าน คือ

1. ด้านการวางแผน
2. ด้านการแนะแนวและการแก้ปัญหา
3. ด้านกระบวนการกลุ่ม
4. ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน
5. ด้านการประเมินผล

ต่อไปนี้ จะได้กล่าวถึงสมรรถภาพดังกล่าวเป็นด้าน ๆ คือ

1. ด้านการวางแผน

1.1 ความหมายและความสำคัญของการวางแผน

เทอร์รี่ (George R. Terry, 1960) (อ้างถึงใน อุทัย

บุญประเสริฐ 2528 : 6) ได้กล่าวถึงความหมายของการวางแผนโดยสรุปได้ว่า การวางแผน คือการศึกษารายละเอียดข้อเท็จจริงต่าง ๆ แล้วกำหนดภาพของสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต มองการณ์ ไปข้างหน้าอย่างมีระบบโดยอาศัยสมมติฐานหรือคาดคะเนโดยอาศัยหลักและเหตุผล แล้วกำหนด สิ่งที่ต้องปฏิบัติจัดทำว่า จะต้องทำอะไร เมื่อไร ที่ไหน เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ที่วางไว้ ซึ่งแนวทางในการวางแผนนั้นได้มีผู้ให้แนวคิดไว้มากมายซึ่งสอดคล้องกับสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2527 : 1) ได้ให้แนวทางหลักการวางแผนว่า การวางแผน คือเครื่องมือที่มีความสำคัญยิ่งของการบริหารที่มีประสิทธิภาพและมีระบบ ซึ่งจะมีการพิจารณา กำหนดสิ่งที่ต้องปฏิบัติในอนาคต

เกี่ยวกับการวางแผนทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น ได้เรียกการ วางแผนว่าการวางแผนโครงการนับเป็นเวลาหลายศตวรรษแล้วที่นักการศึกษาผู้ใหญ่ ได้อภิปราย และเผยแพร่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการวางแผนการศึกษาในรูปแบบของ โครงการทั้งปรากฏ ในหนังสือรายงาน ปี.ศ.ศ. 1919 ของคณะกรรมการการศึกษาผู้ใหญ่ของอังกฤษ (โมห์หมัก

อับดุลกาเดร์ 2525 : 18) ได้กำหนดรูปแบบของการวางแผนในรูปการทำงานร่วมกันโดยใช้หลักประชาธิปไตย ซึ่งหลักการนี้ผู้วางแผนจัดกิจกรรมทางการผู้ใหญ่อาจเป็นบุคคลเดียว หรือ หลายคนก็ได้ในรูปของคณะกรรมการ

อุ้นตา นศุณ (2527 : 136) ได้แบ่งกระบวนการและขั้นตอนการวางแผนโครงการเป็น 6 ขั้นตอน โดยเสนอตามแนวคิดของ Paul Bergevin คือ

1. พิจารณาความต้องการหรือความสนใจของผู้ที่จะเข้าโครงการ
2. การพัฒนาหัวข้อเรื่อง
3. การกำหนดเป้าหมายกิจกรรมการเรียนรู้
4. การเลือกทรัพยากรที่เหมาะสม
5. การเลือกเทคนิคและเทคนิคย่อยในกาเรียน
6. กำหนดวาระการประชุมและมอบหมายหน้าที่ภารกิจ

1.2 แนวคิดพื้นฐานที่ใช้เป็นหลักในการวางแผน

ได้มีผู้ที่เป็นนักวางแผนได้ให้แนวคิดพื้นฐานไว้หลายท่าน เช่น อุทัย

บุญประเสริฐ (2528 : 11 - 12) ได้แบ่งหลักพื้นฐานที่ใช้เป็นแนวทางความคิดในการวางแผนไว้ว่าประกอบด้วย

1. การวางแผนทำเท่าที่พอใจ (Satisficing)
2. แบบวางแผนทำให้ได้ประโยชน์สูงสุด (Maximizing)
3. แบบวางแผนปฏิบัติให้สามารถดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม

(Adaptivizing) ได้เพราะการวางแผนมีปรากฏอยู่ทุกระดับของการทำงาน ฉะนั้นการวางแผนจึงมีความยากง่ายและสลับซับซ้อนต่างกันตามลำดับของขนาดของงานที่จะปฏิบัติ

การวางแผนเป็นทั้งศิลป์และศาสตร์ เพราะการวางแผนเป็นการใช้ความรู้ทางวิชาการ ความชำนาญ ประกอบทักษะหรือศิลปะส่วนตัวในการกำหนดสิ่งที่พึงปฏิบัติในอนาคต การวางแผนเป็นแต่เพียงการใช้ความรู้ที่มีอยู่ให้ถูกวิธี เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารงานมากที่สุด ดังที่ LeBreton & Henning, (1964 : 7) อ้างถึงใน (บุษนาถ สุนทรพันธุ์ 2523 : 16) ได้ให้แนวคิดพื้นฐานในการวางแผนไว้ 3 ประการ คือ

1. แผนเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับอนาคต
2. แผนเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่ง
3. แผนเป็นเรื่องที่จัดสรรการปฏิบัติงานนั้น ๆ

เอเคอร์ (Aker 1972 : 21 - 24) (อ้างถึงใน โน้ตหมัด อับดุลกาเร่ 2525 : 19 - 20) ได้สรุปรูปแบบการวางแผนการศึกษาผู้ใหญ่ ในการจัดลำดับ ดังนี้ คือ

1. ศึกษาสภาพความจำเป็น ความสนใจ และปัญหาของผู้เรียน หรือ ประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายและศึกษาจากวัตถุประสงค์ทั่ว ๆ ไป ของสถาบันที่ดำเนินการ ซึ่งจะนำมาประกอบในการวางแผนต่อไป
2. กำหนดความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะจัดและจะดำเนินการ
3. ชักเลาะข้อความของวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนว่าพฤติกรรมของนักศึกษา จะเป็นอย่างไร เมื่อจบโครงการแล้ว
4. ออกแบบโครงการให้เหมาะสม
  - ก. รูปแบบ เลือกผู้นำเพื่อการจัดหาผู้เรียน การเตรียมผู้สอนและ คณะสนับสนุน
  - ข. วิธีการ พิจารณาวิธีการและเทคนิคการถ่ายทอดเพื่อให้ บรรลุวัตถุประสงค์และ เทคนิคการ เพิ่มแรงจูงใจแก่นักศึกษา
  - ค. อุปกรณ์ คัดเลือกและเตรียมอุปกรณ์การเรียนการสอน
  - ง. อุดมการณ์ร่วม สร้างอุดมการณ์ร่วมระหว่างผู้เรียนและความรู้สึกอันดี แก่ผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการเรียนรู้ทุกคน ทุกฝ่าย
  - จ. รายบุคคล จัดเตรียมการสอน ความคิดรวบยอดและการฝึก ทักษะส่วนหนึ่ง
  - ฉ. ให้ทุก ๆ คนมีความเข้าใจในรูปแบบและมีส่วนร่วม เช่นนักศึกษา ชาวบ้านหรือผู้แทนชุมชน ในการวางแผนทั้งในห้องเรียนและชุมชน
  - ช. ทดลองวิธีการ ประเมินผล ออกแบบการ ประเมินผลและประเมิน กระบวนการ

5. ให้ความช่วยเหลือทางการบริหาร ได้แก่ คำแนะนำในการดำเนินงานการเงินและการประชาสัมพันธ์

6. ดำเนินการกิจกรรมการเรียนรู้

7. ประเมินผล เป็นรายบุคคล ก่อนและหลัง

8. ประเมินกระบวนการทั้งหมด

2. กำนการแนะแนวและการแก้ปัญหา

สมรรถภาพในค่านี้นี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งของผู้สอนหรือผู้จัดการ เรียนการสอน ในทุกระดับการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาจารย์ประจำกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนประเภท บุคคลภายนอกจำเป็นต้องมี เพราะการพบกลุ่มนั้นจำเป็นต้องให้นักศึกษามีความรู้และเข้าใจถึง วิธีการใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหาของชุมชนและตนเองในรูปของการทำงานเป็นกลุ่ม จึงจำเป็น ต้องให้อาจารย์ประจำกลุ่มเป็นผู้แนะแนวด้วย ประกอบกับวัตถุประสงค์ของการพบกลุ่มนั้นข้อแรก ที่สำคัญมาก คือ เพื่อแนะแนวการศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก (กระทรวงศึกษาธิการ 2527 : 1) ประกอบกับบทบาทของอาจารย์ประจำกลุ่มเองต้องทำหน้าที่ในการควบคุมดูแลกลุ่ม ด้วย จึงต้องทำหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาคืออาจจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและสอดคล้องกันหลักสูตร ประโยชน์ขมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 ด้วยในประเด็นที่ว่า ให้นักศึกษาสามารถทำงานเป็น หมู่คณะ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ซึ่งบทบาทของอาจารย์ในฐานะนักแนะแนวด้วย ต้องบริการ ช่วยเหลือนักศึกษาโดยมีการพบปะเป็นส่วนตัว อันจะเป็นการช่วยเหลือให้นักศึกษาแก้ปัญหาได้ ด้วยตนเอง (สุจินต์ วิศวธีรานนท์ 2526 : 235) ประกอบกับกรม สัมภาษณ์อาจารย์ประจำกลุ่ม พอจะสรุปได้ว่า อาจารย์ประจำกลุ่มกับการแนะแนวและแก้ปัญหาคงอยู่ในบุคคลเดียวกัน (จุฑารัตน์ มหาวิฉนะ , สัมภาษณ์) ความสำคัญของการแนะแนวในปัจจุบัน วัชรวิ ทรัพย์มี และจรี วาทิกทินกร (2528 : 65) ว่า การให้คำปรึกษาในการแก้ปัญหา (School Counseling) เป็นหัวใจของการแนะแนว เพราะเป็นการช่วยให้นักศึกษาสามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Mark H. Rossman และ Richard L. Banning อ้างถึงใน สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ 2528 : 36) ได้วิจัยแบบเทคนิคเคสสแตดี้ เกี่ยวกับสมรรถภาพทางด้านความรู้ และทักษะของนักการศึกษาผู้ใหญ่ ก็ได้สนับสนุนว่านักการศึกษาผู้ใหญ่ควรมีความรู้ด้านทักษะการแนะแนวด้วย ทั้งนี้เพื่อเชื่อมโยงกับผลการวิจัย

หลักพื้นฐานของการแนะแนวและการแก้ปัญหา

การแนะแนวตั้งอยู่บนฐานของความเชื่อในศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ เคารพในเสรีภาพและสิทธิของบุคคล มีความเชื่อมั่นว่า ทุกคนมีความสามารถในตนเองที่จะแก้ปัญหาและตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างฉลาดเมื่อเขามีโอกาส ดังที่ สุวีริศน์ บุรณวัฒน์ (2526 : 5) ได้ชี้ให้เห็นว่าการแนะแนวเป็นการพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ การแนะแนวที่แท้จริงในค่านการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีนักทฤษฎีหลายคนได้พยายามชี้แจงในการอธิบาย เช่น วัน เกษพิชัย (วัน เกษพิชัย 2527 : 38) ได้เสนอหลักการชักจูงใจและการเสริมแรงให้ผู้ใหญ่สามารถปรับปรุงตัวเองได้จากการแนะแนวของผู้จัดประสบการณ์ได้ อย่างไรก็ตาม นักแนะแนวที่แท้จริงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และความสามารถในสาขาวิชาการต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เป็นผู้มีความทะเยอทะยานที่สมบูรณ์

วัชรีย์ ชูระคำ (2524 : 37) ได้ค้นคว้างานวิจัยเกี่ยวกับงานแนะแนวหลายเรื่อง ได้สรุปบุคลิกภาพของผู้ที่จะเป็นนักแนะแนวไว้อย่างน่าสนใจ คือ

คนที่เป็นักแนะแนวที่ประสบผลสำเร็จนั้น เป็นเพราะด้วยบุคลิกภาพของตัวนักแนะแนว เป็นสำคัญ อย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. มีความสามารถเห็นอกเห็นใจ โดยเข้าใจผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง แม่นยำมีความรู้สึกร่วมกับบุคคลอื่นได้ ต้องเป็นบุคคลที่เข้าใจชนิดพิเศษ
2. มีความเป็นธรรมชาติอยู่ในตัว หมายถึงเปิดเผย ถือสัจจะและละมุนละไม เพราะผู้แนะแนวที่สามารถพัฒนาคนได้นั้นต้องเป็นคนจริงใจไม่เสแสร้ง
3. มีบุคลิกมั่นคง

จากการค้นคว้างานวิจัยของวัชรีย์ ชูระคำ นั้นพอจะเห็นได้ว่า การแนะแนวและการแก้ปัญหาให้ผู้อื่นนั้นเป็นการยากอยู่เหมือนกัน ยิ่งอาจารย์ประจำกลุ่มด้วยแล้ว ซึ่งมาจากอาจารย์สอนต่างวิชา ก็จำเป็นจะต้องมีการคัดเลือกให้ใ้กับผู้ที่มีความเสียสละในงานนี้อย่างจริงจัง เพราะการพบกลุ่มจำเป็นต้องแนะแนวเป็นหมู่คณะเพื่อทำงานร่วมกันให้บรรลุผล เป็นสิ่งสำคัญกว่าการแนะแนวเป็นรายบุคคล ซึ่งเน้นให้นักศึกษาเห็นประโยชน์ในการทำงานร่วมกัน (ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก 2528 : 17) และงานค้นคว้าของวัชรีย์ ชูระคำ นั้นเน้น

ครูแนะแนวรายบุคคลมากกว่ารายกลุ่ม ทั้งนี้อาจารย์ประจำกลุ่มต้องเพิ่มทักษะทำงานเป็นกลุ่ม ยิ่งมีความรับผิดชอบมากขึ้นเพราะความลำพังแล้ว อาจารย์ประจำกลุ่มยังรับผิดชอบนักเรียนเป็นกลุ่มอยู่แล้ว

ลักษณะของอาจารย์แนะแนวที่พึงประสงค์

จากการค้นคว้า วิจัย และศึกษาของผู้มีอาชีพในวงการแนะแนวหลายท่านได้ศึกษาบทบาทที่พึงประสงค์ของอาจารย์แนะแนว เช่น

วัชร ทรัพย์มี (2521 : 20) ได้วิจัยเรื่อง "บุคลิกภาพของครูแนะแนวที่พึงปรารถนา จากการซักถามกับของนักเรียน" สรุปได้ว่า

1. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
2. มีเหตุผลและมีความรอบรู้
3. ใจกว้างยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น
4. มีความตั้งใจ จริงใจ
5. มีเมตตา ชอบช่วยเหลือผู้อื่น
6. มีความมั่นใจในตนเอง
7. หมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ

ที่ว่านักการศึกษาต้องเป็นผู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ทั้งในค่านิยม อุดมการณ์ และชุมชน ในด้านที่ดีและพัฒนาขึ้นโดยไม่มีปัญหาตามมา

ถึงแม้ว่าอาจารย์ประจำกลุ่มมีบทบาทในการพบกลุ่มอยู่แล้ว แต่ครูแนะแนวที่ทำหน้าที่โดยตรงยังมีไม่พอเพียง เพียงโรงเรียนละ 1 คน เท่านั้น เพราะครูแนะแนวต้องมีวุฒิหรือได้รับการฝึกอบรมมาแล้ว เนื่องจากการให้บริการปรึกษาเชิงจิตวิทยาเป็นวิชาชีพที่องค์การศึกษามอบหมาย โดยเฉพาะ (วัชร ทรัพย์มี และ จูรี วาทิกทินกร 2528 : 67) แต่ปรากฏว่าความจริงแล้ว งานแนะแนวจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้จำเป็นจะต้องมีบุคลากรหลายฝ่ายร่วมมือปฏิบัติงานกันเป็นทีม ตามหน้าที่รับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย (สวัสดิ์ สุวรรณอักษร 2525 : 34) และการศึกษาค้นคว้าของ รากวี พัฒนรังสรรค์ (2522 : 182 - 186) ได้ให้ความสำคัญของบุคลากรในฝ่ายต่าง ๆ ของโรงเรียนที่จะต้องมีบทบาท เช่น ผู้บริหาร, หัวหน้าแผนกแนะแนว

และอาจารย์แนะแนว ผู้ให้คำปรึกษา (Counselor) ,ครูทั่วไป ครูประจำชั้น หรือ ครูที่ปรึกษา นักเรียน แต่ถึงแม้ทุกฝ่ายจะมีการแนะแนวได้ ก็ยังมีข้อจำกัดอยู่ว่าในกรณีที่ยังไม่สามารถจัดสรร อัตรากำลังให้บริการปรึกษาที่มีวุฒิศึกษานแนะแนวและจิตวิทยาการปรึกษาได้ทั้งหมด อย่างน้อยควรมี หัวหน้าหน่วยแนะแนวที่มีวุฒิและประสบการณ์ในการให้บริการปรึกษา ซึ่งจะทำหน้าที่บริหารและ และดำเนินการให้บริการปรึกษาและแนะแนวเต็มเวลา (วัชรวิ ทรัพย์มี และ จูรี วาหิกทินกร 2528 : 67) ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานของหน่วยจัดการศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคล ภายนอก หน่วยต่าง ๆ ในปัจจุบัน นอกจากอาจารย์ประจำกลุ่มมีการแนะแนวได้แล้วยังมี อาจารย์แนะแนวโดยเฉพาะประจำอยู่ตลอดเวลา ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า อาจารย์ประจำกลุ่ม มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการมีสมรรถภาพในค่านี้อย่าง

3. คำนกระบวนกรกลุ่ม

คำว่า "กระบวนการกลุ่ม" หรือนักวิชาการบางท่านเรียกว่า "กลุ่มสัมพันธ์" (Group Process) เป็นศาสตร์หนึ่งที่ได้รับ ความสนใจจากบุคคลในวงการต่าง ๆ ใน ประเทศไทย เช่น ในวงการครู - อาจารย์ แพทย์ พยาบาล นักบริหาร นักธุรกิจ นักสังคม - สงเคราะห์ และข้าราชการสังกัดกรมกองต่าง ๆ ซึ่งให้ประโยชน์แก่ กลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ ให้ มีการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำงานร่วมกันได้อย่างดี และได้ ผลงานดี ในปัจจุบันนี้ได้ขยายเป็นศาสตร์ที่ศึกษากันอย่างกว้างขวาง (ทิศนา แชนมณี 2523 : คำนำ)

ความหมายของคำว่า "กระบวนการกลุ่ม"

บาส (Bass) (อ้างถึงใน ทองเวียน อมรชฎ 2520 : 2) กล่าวว่า กลุ่ม หมายถึง การรวมตัวของเอกบุคคล โดยที่การรวมตัวเหล่านั้นจะทำให้เกิดแรงหนุนกำลัง แก่สมาชิกของกลุ่มในแง่ที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจสมาชิกของกลุ่ม

เคมป์ (Kemp, 1970 : 25) ได้อ้างถึง กิบ (Gibb) ซึ่งได้ให้ความหมายของ กระบวนการกลุ่มไว้หลายนัย คือ

(1) หมายถึงวัตถุประสงค์หรือบุคคลซึ่งรวมตัวกันในที่แห่งใดแห่งหนึ่ง โดยที่การรวมตัวกัน ดังกล่าวนี้นี้ โดยการยึดหลักที่เหมือนกัน

(2) หมายถึงการรวมตัวกันของวัตถุหรือบุคคลที่มีคุณภาพอย่างเดียวกัน

(3) ลักษณะที่สำคัญคือ เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในเชิงจิตวิทยาและการเปลี่ยนแปลงภายในกลุ่ม จะดำเนินการไปไต่คว้าอาศัยสมาชิกในกลุ่ม (ทองเวียน อมรัชกุล 2520 : 3)

ทิสนา แชนมณี (2526 : 91) ใ้ให้หลักการของกลุ่มสัมพันธ์ หรือกระบวนการกลุ่ม คือ หลักการศึกษาที่เน้นหรือให้ความสนใจเป็นพิเศษของพฤติกรรมมนุษย์โดยยึดหลักการ เรียนรู้ บางประการ ดังนี้

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ควร เป็นอย่างมีชีวิตชีวา ดังนั้น ผู้เรียนจึงควรมีบทบาทรับผิดชอบต่อการ เรียนรู้ของตนและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของตน

2. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ จากแหล่งต่าง ๆ กัน ประสบการณ์หรือความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคลถือว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ

3. การเรียนรู้ที่ดี จะต้องเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากความเข้าใจ จึงจะช่วยให้ผู้เรียนจดจำและสามารถใช้การเรียนรู้นั้นให้เป็นประโยชน์ได้ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบด้วยตัวเองนั้น มีส่วนช่วยให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งและจดจำได้ดี

4. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้นั้น มีความสำคัญ หากผู้เรียนเข้าใจ และมีทักษะในเรื่องนี้แล้วจะสามารถใช้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้และคำตอบต่าง ๆ ที่ตนต้องการ

การจัดการ เรียนการสอนตามหลักกระบวนการกลุ่ม มีลักษณะดังนี้ คือ

1. ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในรูปของอาจารย์ประจำกลุ่ม ในการใช้กับนักเรียนนั้น จะประยุกต์ใช้โดยให้นักศึกษามีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมในการสำรวจชุมชน โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการศึกษาสภาพปัญหา วิเคราะห์ปัญหา เพราะเมื่ออาจารย์ประจำกลุ่มพยายามเข้าถึงนักศึกษาทุก ๆ คนแล้ว ก็ยอมทำให้เขาเกิดความพร้อมที่จะคิดแก้ปัญหาาร่วมกัน มีความกระตือรือร้นที่จะคิดแก้ปัญหาให้ได้อย่างมีชีวิตชีวา ดังนั้น อาจารย์ประจำกลุ่มเอง จึงควรที่จะมีบทบาทกระตุ้นให้เกิดแก่นักศึกษาทุกคน โดยอาจารย์ไม่คิดทำเอง

2. ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ ซึ่งเน้นให้อาจารย์ประจำกลุ่ม พยายามจัดรูปแบบกิจกรรมการพบกลุ่ม ให้นักศึกษาได้มีโอกาสเรียนรู้การแก้ปัญหาจากกลุ่มให้มากที่สุด ทั้งนี้เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม จำเป็นต้องอาศัยอยู่ร่วมกับผู้อื่น ซึ่งความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรม มีผลกระทบต่อกันและกันอยู่เสมอ การฝึกให้นักศึกษาเรียนรู้ในรูปกระบวนการกลุ่มนี้ ช่วยให้เกิดความเข้าใจดีขึ้น

3. ยึดการค้นพบด้วยตนเองเป็นกระบวนการสำคัญในการเรียนรู้ ซึ่งอาจารย์ประจำกลุ่ม พยายามให้นักศึกษาจัดกิจกรรมร่วมกัน ส่งเสริมบรรยากาศในการศึกษาค้นหาทางแก้ปัญหาและหาคำตอบด้วยตนเองแล้วมาอภิปรายให้สมาชิกในกลุ่มฟัง ทั้งนี้หลักสำคัญจึงมีอยู่ 2 ประการ คือ 1. เอกซีย์ กัสซีย์ กัสซีย์ (2528 : 37) กล่าวว่า "กลุ่มจะต้องเป็นไปโดยสมัครใจของทุกคนที่ร่วมกลุ่มกันแก้ปัญหาไปปัญหาหนึ่ง" และการแก้ปัญหานี้ อาจารย์ประจำกลุ่มควรจัดกลุ่มที่มีความคิดและความสนใจคล้ายคลึงกันให้มากที่สุด ซึ่งวิธีนี้มักจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้มากกว่า การเรียนรู้ที่ได้รับจากการบอกเล่าของผู้อื่น (ทศนา แชนมณี 2526 : 91)

4. ยึดหลักความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ว่า เป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการแสวงหาความรู้

5. ยึดหลักความสำคัญของการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายมากยิ่งขึ้น

คุณสมบัติที่สำคัญของอาจารย์ในการใช้กระบวนการกลุ่ม

พื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ ในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มนั้น ก็คือ การยอมรับผู้อื่น ดังที่ เปาโล แฟร์ (Paulo Freire) ได้กล่าวว่า เราไม่ต้องไปสอนเขาไม่มีใครสอนใคร ไม่มีใครเรียนรู้ได้คนเดียว ให้เรียนรู้จากกลุ่มเป็นสำคัญ (วัน เกษพิชัย 2527 : 37) นอกจากนี้มีประกอบอีก 4 ประการ ดังที่ Halloran, อ้างถึงใน เอกซีย์ กัสซีย์ กัสซีย์ (2528 : 11) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ Applied Human Relations ว่า

1. มีการติดต่อสื่อสาร (Communication)
2. การจูงใจ (Motivation)
3. ความรับผิดชอบ (Responsibility)
4. ความเห็นอกเห็นใจ (empathy)

องค์ประกอบเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญมาก ในการใช้กระบวนการกลุ่มของอาจารย์ที่จะต้องมีการกระทำเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ต้องการมีบทบาทเสริมอีกดังต่อไปนี้ คือ

ก. จัดบรรยากาศการพบกลุ่มให้เอื้ออำนวยต่อกิจกรรมที่นักศึกษาทำร่วมกันอภิปรายเท่าที่จะทำได้

ข. รับฟังและสนับสนุนส่งเสริมนักศึกษาให้มีความกล้าที่จะร่วมกันทำงาน

ค. เปิดโอกาสและกระตุ้นให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมโดยทั่วถึงกัน

ง. อำนวยความสะดวกให้กลุ่มดำเนินการไปได้อย่างราบรื่น

จ. แสดงความคิดเห็น และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนตามวาระและโอกาส

ที่เหมาะสม

ฉ. สนับสนุน ส่งเสริม และนำทางให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิเคราะห์พฤติกรรม

ช. ช่วยเชื่อมโยง ความคิดเห็นของนักศึกษาและสรุปประเด็นที่น่าสนใจจากการอภิปรายร่วมกันภายในกลุ่ม รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนได้้นำการเรียนรู้ไปใช้เพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

ซ. ควบคุมกระบวนการเรียนรู้จากการพบกลุ่มให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

บทบาทบางประการที่จำเป็นสำหรับผู้สอน เพื่อให้บรรลุผลในอันที่จะช่วยให้การพบกลุ่มได้รับประโยชน์มากที่สุด คือ

ก. มีความเป็นประชาธิปไตย ได้แก่ การมีใจกว้าง เคารพรับฟัง และพิจารณาความคิดเห็นของนักศึกษา โดยไม่ยึดถือในความคิดเห็นของตนว่าถูกต้องเสมอและพยายามใช้อำนาจหรือหาวิธีการใด ๆ ที่จะเป็นการผูกขาดทางแนวความคิด

ข. เข้าใจและยอมรับในตัวบุคคล โดยมีความเข้าใจในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล ไม่คว้นอคติสนใจคนอย่างผิวเผิน หรือประเมินคุณค่าผู้เรียนโดยไม่จำเป็น

ค. มีความเป็นมิตร เป็นกันเองกับนักศึกษา

ง. มีความจริงใจต่อผู้เรียน

จ. มีความอดทนและเต็มใจช่วยเหลือนักศึกษาตลอดการพบกลุ่มอยู่เสมอ

จากทางทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของหลาย ๆ ฝ่าย จึงสรุปได้ว่า ครู - อาจารย์ทุกระดับการศึกษา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีส่วนร่วมในการใช้กระบวนการกลุ่ม เป็นปัจจัย

พื้นฐานที่สำคัญ ในการเสริมสร้างการเรียนรู้ การสอน และการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ใหม่ ประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

4. ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

ได้มีผู้ให้ความหมาย และความสำคัญของครู - อาจารย์ ในการดำเนินงานเกี่ยวกับชุมชนไว้หลายแนวคิคด้วยกัน จึงเสนอไว้ดังนี้ คือ

เมื่อปี พ.ศ.2513 ดร.สาโรช บัวศรี (2513 : 430) ได้เขียนบทความทางการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้ที่จะเป็นครูว่า นอกจากครูจะมีความรู้วิชาสามัญทั่วไป วิชาเอก วิชา การศึกษา แล้วครูต้องมีสมรรถภาพในการเป็นครูอีกด้วย (Teachers Competencics) และมีสมรรถภาพด้านสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนอีกด้วย แสดงให้เห็นว่านักการศึกษาในสมัยสืบกว่านี้ มาแล้วก็ได้ให้ความสำคัญด้านนี้มากก่อนแล้ว

แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 หมวด 3. ข้อ 37 ได้ให้ความสำคัญแก่ การศึกษานอกโรงเรียนมากขึ้น เพราะว่า ต้องมุ่งให้ประชาชนรู้จักแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาความรู้ ความต้องการของพลเมือง แม้ในหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาทุกระดับทั่วประเทศ โรงเรียนต้องมี หน้าที่สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเป็นภาระกิจหลักด้วย (อภิรมย์ ณ นคร 2520 : 17) เพราะ การศึกษาที่แท้จริง นั้น หลักสูตร การศึกษานั้นจะต้องมาจากชุมชน จะต้องเป็นภาวะอันแท้จริงของ สังคม มิใช่เรื่องสมมติหรือหลอก ๆ (สุนทร สุนันท์ชัย 2523 : 49) และแผนการศึกษา แห่งชาติ พุทธศักราช 2520 หมวด 5 ข้อ 49 มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาจักบริการทางวิชาการ อันพอเหมาะแก่ขีดความสามารถของสถาบันนั้น ๆ ให้แก่สังคม นอกเหนือไปจากการให้การศึกษา แก่ผู้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาในสถาบันนั้นตามปกติ(ทองแผนงาน กรมสามัญศึกษา 2525 : 70)

ต่อมาในปี พ.ศ.2519 สภาการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดสมรรถภาพของครูผู้สอน การศึกษาผู้ใหญ่ว่าจะต้องมีสมรรถภาพใน 5 ด้าน ในข้อแรกได้แก่ด้าน สมรรถภาพเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งรวมหมายถึงต้องมีความเข้าใจในบทบาทของชุมชนกับการศึกษาผู้ใหญ่ และต้องมีความเข้าใจในความสัมพันธ์ของโรงเรียนและชุมชนที่มีส่วนส่งเสริมงานการศึกษาผู้ใหญ่ (ระหัน แดงจวง 2527 : 16) และงานวิจัยของ Mark H. Rossman และRichard L. Banning (อ้างอิงมาจาก สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ 2528 : 35-37) ได้สรุปผลงานวิจัยเรื่อง "สมรรถภาพ ทางด้านความรู้และทักษะของนักการศึกษาผู้ใหญ่ ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับชุมชนไว้มากมายหลายข้อ

เช่น ความรู้เกี่ยวกับสภาพของสังคมในปัจจุบัน กลุ่มชน, ความต้องการและแนวโน้ม, ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการศึกษากับสังคม, คำแนะนำ เป็นผู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ของชุมชน, ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ฯลฯ

ดร. โฮเวิร์ด แมกคลัสกี (Mcclusky, 1960) อ้างถึงใน สมบูรณ์ ศาลยาชีวิต (2526 : 55) แห่งมหาวิทยาลัยมิชิแกนเป็นผู้คิดริเริ่มใช้การพัฒนาชุมชน เป็นวิธีหนึ่งของการให้การศึกษากับผู้ใหญ่ นักการศึกษาผู้ใหญ่เริ่มให้ความสนใจกับงานพัฒนาชุมชน เพื่อเป็นการให้การศึกษากับผู้ใหญ่และประชาชนผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนนั้น เช่น ถ้าชุมชนริเริ่มโครงการปรับปรุงบ้านสุขภาพอนามัย ประชาชนจะต้องมีโอกาสที่จะเรียนรู้ความจริงหลาย ๆ อย่าง การไปเรียนรู้มี 2 ประเภท คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน และความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ระเบียบประเพณีของชุมชนเหล่านั้น

สุวัจน์ มุทธเมธา (2524 : 73 - 74) ได้ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายในการสำรวจแหล่งทรัพยากรของชุมชน ไว้หลายประการด้วยกัน คือ

1. เพื่อต้องการรู้ว่าในชุมชนมีทรัพยากร อะไรบ้าง มีแหล่งที่ไหน สำคัญต่อชุมชนอย่างไร มีปริมาณมากน้อยเพียงใด การมีความรู้เรื่องทรัพยากรในต่าง ๆ จะทำให้สถานศึกษาสามารถพิจารณาวางแผนการทำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ได้อย่างดี
2. เพื่อต้องการรู้วิธีการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชน ในชุมชนแต่ละแห่งมีทรัพยากรต่าง ๆ อยู่มากมาย การใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชน เป็นสิ่งสำคัญที่โรงเรียนจะต้องรู้ มีคนเป็นจำนวนมากใช้ทรัพยากรของชุมชนอย่างไม่เหมาะสมและถูกคอง ทำให้เป็นผลเสียหายแก่ทรัพยากรของชุมชนและของชาติ
3. เพื่อทราบความคิดเห็น ความเชื่อ เจตคติ เกี่ยวกับทรัพยากรและการใช้ทรัพยากรของชุมชน โรงเรียนจะใ้คว่างแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุงส่งเสริม เพื่อให้การใช้ทรัพยากรของชุมชนไปในทางที่ถูกคองเหมาะสมยิ่งขึ้น
4. เพื่อต้องการรู้ว่าประชาชนนั้น ๆ มีความรู้ในเรื่องคุณค่าและประโยชน์ของทรัพยากรของชุมชนเพียงใด

5. เพื่อจะรู้ว่าระเบียบ กฎหมาย ประเพณีในการควบคุม คุ้มครองทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชนหรือไม่เพียงใด ประชาชนให้ความสนใจร่วมมือในการปฏิบัติตามระเบียบ กฎหมาย หรือประเพณีต่าง ๆ เหล่านั้นเพียงใดหรือไม่ เพื่อโรงเรียนจะได้วางแนวทางแก้ไข ปรับปรุง ส่งเสริมให้ถูกต้องและเหมาะสม

6. เพื่อทราบว่าประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติในเรื่องการสงวน ทรัพยากรเพียงใด โรงเรียนจะได้พิจารณาว่าจะวางแผนในการให้การศึกษายังไง จึงจะทำให้ การสงวนทรัพยากรธรรมชาติได้ผลดียิ่งขึ้น

7. เพื่อทราบว่าปัญหาในเรื่องการใช้ทรัพยากรทางสังคมของชุมชนหรือไม่เพียงใด ทรัพยากรทางสังคมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตในสังคม โรงเรียนมีบทบาทอย่างสำคัญ ในการปรับปรุงและสร้างเสริม เพื่อให้การใช้ทรัพยากรทางสังคมของชุมชนเป็นไปอย่างถูกต้องและ เหมาะสม

คงได้กล่าวมาแล้วว่า มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การให้ การศึกษา จึงมีใช้แต่เพียงให้ความรู้เท่านั้น แต่ต้องเป็นการทำให้มนุษย์ดำรงอยู่อย่างมีความสุข ในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ และมนุษย์ต้องรู้จักปรับตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม รู้จักปรับปรุงและทำให้ สิ่งแวดล้อมมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของตนยิ่ง ๆ ขึ้นไป

บทบาทของนักการศึกษาผู้ใหญ่หรือครู - อาจารย์ในชุมชน

ไฉนนักการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ โรงเรียนหลายท่านได้ให้ทัศนะของการมีส่วนร่วมในการ เข้าไปสำรวจและให้การศึกษแก่ชุมชนหลายท่านด้วยกัน เช่น

Ashley and Northworthy อ้างถึงใน โมฮัมหมัด อับดุลกาเคร์ และ สมจิตร สร้อยสุริยา (2525 : 35) ได้เสนอแนะวิธีการ ศึกษาชุมชน เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่นักการศึกษา เพื่อแก้ปัญหาชุมชน ทั้งที่อยู่ในพื้นที่ทั้ง โรงเรียนและนอกพื้นที่ทั้ง โรงเรียน ดังต่อไปนี้ คือ

1. วิธีการที่จะหาแหล่งทรัพยากรในชุมชน อาจขอให้หน่วยงานที่บริการ สังคมช่วยรวบรวม หรือทำแบบฟอร์มแล้วสำรวจ หรือใช้หน่วยราชการที่มีอยู่ในชุมชน สถาบันศาสนา หน่วยอาสาสมัคร ต่าง ๆ ฯลฯ

2. ควรให้คณะประสานงานหาแหล่งบริการ แหล่งวิชาการ และแหล่งทรัพยากร ทั้งหลาย นั้น ใ้มีโอกาสดำเนินงาน ความเข้าใจของกระบวนการใช้แหล่งต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นด้วย

3. ควรส่งเสริมให้นักศึกษา ได้มีส่วนร่วมปรึกษาและอภิปรายเรื่อง กระบวนการใช้ แหล่งวิชาและทรัพยากรต่าง ๆ ให้เข้าใจเหตุผลที่ควรรวบรวม ตลอดจนการช่วยเหลือในการเลือก หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีความชำนาญ การศึกษาค้นคว้าและรายงานในรูปแบบผล จะช่วยให้รู้ได้ว่า นักศึกษาผู้ใหญ่ ใ้รับการสนองความต้องการแล้วและมากน้อยเพียงไร

สมบูรณ์ ศาลยาชีวิต (2526 : 55 - 58) ได้เสนอแนวคิด เรื่อง "การพัฒนาชุมชน รูปแบบการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่รูปแบบหนึ่ง ใ้ให้รูปแบบของบทบาทของนักการศึกษาผู้ใหญ่ในความ สัมพันธ์กับชุมชนไว้ว่า

หลักการที่สำคัญ คือพยายามใ้เขาช่วยเหลือตนเองใ้มากที่สุดใ้กระบวนการของการพัฒนา ชุมชน ประกอบไปด้ว้กิจกรรมช่วยเหลือตนเองใ้เรื่องเหล่านี้ คือ

1. การวิเคราะห์ปัญหาโดยประชาชนหรือผู้นำชุมชน
2. การกำหนด วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และการจัดลำดับก่อนหลัง ของกิจกรรม ที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหา
3. การรวมกลุ่มเพื่อกำเนินการ
4. การวางแผนและจัดรูปแบบกิจกรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย
5. การดำเนินกิจกรรมตามใ้ที่วางแผนไว้
6. การศึกษาค้นคว้าประเมินผลกิจกรรม

กิจกรรมทั้งหมดเป็นเพียงส่วนหนึ่ง ของการสำรวจชุมชน เท่านั้น ยังต้องมีบทบาทพิเศษ เพิ่มเติมดังนี้ คือ

1. เข้าใจสภาพชีวิตความเป็นอยู่และปัญหาของชุมชน ดังนั้น การศึกษาและสำรวจ ความต้องการของชุมชนโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การใช้แบบสำรวจ การประชุมกับคณะกรรมการที่ ปรึกษาใ้ชุมชน
2. การประสานงานการศึกษาในระบบใ้ชุมชน แต่ละแห่งจะมีหน่วยงานต่าง ๆ เข้าไปจัดบริการใ้การศึกษาใ้ชุมชนใ้ ใ้ช่วยจัดว่าคนกลุ่มใ้ไหน ต้องการรับบริการจากหน่วยงานใ้ใด

3. การสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน การให้คำปรึกษาแก่สมาชิกในชุมชนในแหล่งทรัพยากรร่วมกัน เรียกว่า ชุมชนเพื่อการศึกษา

4. นำวิทยากรในชุมชนมาฝึกทักษะแนะนำ ช่วยเหลือผู้อื่นโดยการมาสอนในโรงเรียน

สุวัจน์ พุทธเมธา (2524 : 60) ได้ให้แนวทางของบทบาทของครูต่อชุมชนไว้

หลายประการ คือ

1. ศึกษาทำความเข้าใจชุมชน ที่โรงเรียนตั้งอยู่ ใช้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนให้เป็นประโยชน์ในการ เรียนการสอนให้มากที่สุดเพื่อชีวิตที่ดีของเด็กและชุมชน
2. สร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ประชาสัมพันธ์กิจการและดำเนินงานของโรงเรียนแก่ชุมชน
3. ทำตนเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน ประพฤติตนเป็นแบบอย่างของพลเมืองดีตามวิถีทางของประชาธิปไตย มีจริยธรรมและวัฒนธรรมเป็นที่เชื่อถือของชุมชน
4. ร่วมมือกับชุมชนในการทำกิจการต่าง ๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของชุมชน
5. นำโรงเรียนเข้าสู่ชุมชน ให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจดีขึ้น มีจิตใจรักและผูกพันกับชุมชนของตน มีเจตนามุ่งมั่นที่จะทำประโยชน์ให้เกิดความก้าวหน้าแก่ชุมชน
6. นำชุมชนเข้าสู่โรงเรียน ให้ชุมชนเข้าใจโรงเรียน ชมผลงานของนักเรียน ชมกิจการและการเรียนการสอนของโรงเรียน
7. ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน บริการช่วยเหลือโรงเรียนตามความสามารถที่จะทำได้ เช่น เชิญมาเป็นวิทยากร เป็นผู้ช่วยเหลือควบคุมดูแลนักเรียน เชิญมาเป็นที่ปรึกษาในการจัดกิจกรรมและปรับปรุงหลักสูตร เป็นต้น
8. ใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ภายในชุมชนให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาในชุมชน มีทรัพยากรต่าง ๆ มากมายทรัพยากรเหล่านี้มีค่าต่อชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนบางอย่างเป็นสิ่งเชิดหน้าชูตาและสร้างความภาคภูมิใจให้แก่คนในชุมชนนั้น โรงเรียนต้องใช้ทรัพยากรเหล่านั้นให้เป็นประโยชน์
9. ให้การศึกษาแก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน
10. ปรับปรุงหลักสูตรและการเรียนการสอนให้สัมพันธ์ สอดคล้องกับความเป็นอยู่และความต้องการของชุมชน

และจากการศึกษาวิจัยของกองวางแผนงานกรมสามัญศึกษา (2525 : 71 - 77) ได้สรุปผลการวิจัย ว่า โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา แต่ละโรงเรียนได้ให้บริการชุมชนลักษณะใด ลักษณะหนึ่ง ในจำนวน 8 ลักษณะ คือ

1. การส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชน
2. การให้การศึกษแก่ประชาชน
3. การส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชน
4. การช่วยบำรุงรักษาสถานที่สาธารณะ
5. การส่งเสริม ศิลป วัฒนธรรม และประเพณี
6. การร่วมพิธีกรรมทางศาสนาของท้องถิ่น
7. การส่งเสริมกีฬาประชาชน
8. การให้บริการลักษณะอื่น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. คำนการประเมินผล

ไคมีผู้นิยามคำว่า "การประเมินผล" ไว้หลายแนวความคิดด้วยกัน พอจะแยกมาเป็น ตัวอย่างได้ คือ

สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1971) อ้างถึงใน สุภาพ วาณิชเียน (2525 : 17) ได้ให้ความหมายของคำว่า ประเมินผล (Evaluation) ได้กล่าวว่า เป็นขบวนการที่ค่านิยมกิจการ ต่อเนื่องกันในค่านการวิเคราะห์ วิจาร์ณ การไคมาคัยการ รวบรวม และการให้อย่างเป็นระบบ ตามวัตถุประสงค์โดยการรายงานข้อมูลข่าวสารที่เป็น ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อพิจารณาถึงความเห็นคามทางเลือกที่ใช้ในการกักคิน

ส่วนอุทุมพร ทองอุไทย (2520 : 5 - 6) ได้ให้คำอธิบายคำว่า "การประเมิน" (Evaluation) หมายถึง รุคของวิธีการต่าง ๆ สำหรับวัดการเปลี่ยนแปลง ของผู้เรียน ซึ่งหมายความถึง การเปลี่ยนแปลง อันมีผลมาจาก การสอนของผู้สอนและหลักสูตร ทำการ วัดลักษณะหลาย ๆ ครั้ง เนื่องจากลักษณะต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จึงจำเป็นต้อง สุ่มการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ เนื่องจากการประเมินเน้นที่จุดมุ่งหมายของการสอน ซึ่งมีความ แตกต่างแล้วแต่ครูแต่ละคน โรงเรียนแต่ละโรง หลักสูตรแต่ละแห่ง และระบบการศึกษาแต่ละ แห่ง การประเมินจึงแตกต่างกันไป แล้วแต่ความเหมาะสม

Popham (1971) อ้างถึงใน อุทุมพร ทองอุไทย (2520 : 55 - 56) ได้ เสนอแนะหลักในการประเมินผลทางค่านการเรียน การสอน ไว้ด้วยกัน 15 ข้อ ดังนี้ คือ

1. นักประเมินการศึกษาควรรู้ จุดมุ่งหมายทางการศึกษาในลักษณะที่บรรยาย พฤติกรรม ของผู้เรียนหลังจากได้รับการเรียนการสอน แล้ว
2. จุดมุ่งหมายบางอย่างไม่สามารถจะวัดได้
3. ควรกำหนดเกณฑ์มาตรฐาน หรือเกณฑ์ ที่พึงปรารถนา
4. ควรใช้จุดมุ่งหมายทางการศึกษา ที่สามารถวัดได้ในลักษณะของเนื้อหา
5. ก่อนการเรียน การสอน นักประเมิน ควรตั้งระดับ ความสามารถต่ำสุดของ จุดมุ่งหมายทางการศึกษา

6. การจำแนกจุดมุ่งหมายทางการศึกษา จะให้ประโยชน์ต่อการประเมินในลักษณะที่ บรรยายจุดมุ่งหมายทางการศึกษา และเป็นแนวทางสร้างจุดมุ่งหมายใหม่ด้วย

7. ควรคัดเลือกจุดมุ่งหมายที่วัดได้จากแหล่งที่ รวบรวม จุดมุ่งหมายเหล่านี้ไว้
8. ควรใช้เครื่องมือการวัดอ้างอิงตามเกณฑ์ มากกว่า เครื่องมือวัดอ้างอิงตามกลุ่ม
9. ในการศึกษาค่าพฤติกรรมของผู้เรียน ควรใช้การวัดตามเกณฑ์ทุกคน
10. ควรให้ความสนใจ ต่อผลที่ไม่ได้คาดหมายมาก่อน ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้
11. ในการหาเกณฑ์ที่พึงปรารถนา ควรใช้วิธีให้ผู้เกี่ยวข้องประเมินคุณค่าของจุดมุ่งหมาย แต่ละข้อ
12. ในการทำการประเมินเป็นระยะ (Formative Evaluation) จะให้ประโยชน์ คือ ใช้กับกลุ่มผู้เรียนกลุ่มเล็ก เพื่อหาผลปฏิบัติการชิ้นดำเนินงานและขั้นสุดท้าย และใช้แบบประเมินกลุ่มเดียว ที่วัดความสามารถก่อน - หลัง
13. ควรวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะที่เป็นกลุ่มมากกว่า แต่ละบุคคล
14. สถิติที่ใช้ในการประเมินควรใช้ภาคบรรยายและการประมาณค่า
15. ควรสรุปรายงานควยสารที่กว้างขวาง เพื่อให้ผู้ศึกษามีโอกาสเลือกการตัดสินใจ ซึ่งอาจพิจารณาจากการลงทุน และประสิทธิภาพประกอบควย

หลักในการประเมินผลของการศึกษาสำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้มีผู้ให้แนวทาง และข้อเสนอแนะไว้มากมายพอจะสรุปได้ดังนี้ คือ

Malcom S. Knowles อ้างถึงใน เบญจพร ใช้เทียมศิลป์ (2526 : 31) ได้กล่าวว่าครูควรให้นักศึกษามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดดำเนินการต่าง ๆ และประเมินผลทั้งการเรียน หลักสูตร หรือโปรแกรมของตนเอง หรือที่ อุนตา นพคุณ (2527 : 86) ศึกษากระบวนการช่วยให้ผู้ใหญ่เรียนรู้ (Andragogical Process) ของ Knowles ได้ อธิบายคำว่า "ประเมินผล" ว่า เป็นการทบทวนความต้องการของผู้เรียน ซึ่งครูและผู้เรียนต้องร่วมกันวัดผลความก้าวหน้าของ โปรแกรมการเรียน

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2528 : 18 - 19) ได้ให้แนวทางในการประเมินผล ของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า การประเมินผลการพบกลุ่มของนักศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นในการจะทราบความก้าวหน้าของนักศึกษา และสามารถบ่งชี้ได้ว่าการพบกลุ่มของนักศึกษาเป็นไปตามเป้าหมายแล้วหรือยัง ถ้ายังจะต้องมีการปรับปรุงเพิ่มเติมในส่วนใดอีกบ้าง อาจารย์ประจำกลุ่ม ควรมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ในระหว่างการพบกลุ่ม การประเมินจำเป็นต้องยึดจุดประสงค์เป็นพื้นฐาน ถ้าการประเมิน

กิจกรรมการพบกลุ่มและจุดประสงค์จัดไว้สอดคล้องกันดีแล้ว ผลของการพบกลุ่มย่อมมีคุณภาพสูง และกระทรวงศึกษาธิการ (2527 : 5) ได้จัดทำคู่มือกิจกรรมการพบกลุ่ม การศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก พ.ศ.2527 ได้ให้แนวทางการประเมินการพบกลุ่มว่าควรประเมินความก้าวหน้าของนักศึกษา ในด้านสำคัญ ๆ คือ การให้เหตุผลที่ถูกต้องที่ควร กระบวนการคิด ความตระหนักและความเข้าใจปัญหา ตลอดจนจรรยาบรรณแนวทางแก้ไขปัญหา สามารถดัดแปลงวิชาการจากที่ได้ศึกษานำไปใช้ในการดำเนินชีวิต การปรับตนเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม การรู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความเข้าใจในกระบวนการกลุ่ม และคุณสมบัติอื่นที่พึงการเน้น

เนื่องจากการประเมินผลการพบกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก ไม่เหมือนกับการประเมินผลการศึกษานักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเคอร์ระดับ 3 - 4 เพราะการประเมินผลการพบกลุ่มของการศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอกเป็นการประเมินความก้าวหน้าซึ่งถือว่าไม่ใช่สิ่งได้หรือตก แต่จะเป็นข้อมูลของอาจารย์ประจำกลุ่มจะปรับปรุงนักศึกษาของตนให้บรรลุ และมีสมรรถภาพในด้านต่าง ๆ ให้อยู่ในเกณฑ์ที่พอใจ (ปาน กิมปี 2527 : 23) ซึ่งสอดคล้องกับหลักการ วัดประเมินผลของ โมห์หมัค อับดุลการเคร์ (2520 : 44) ซึ่งใช้ในโครงการของผู้ใหญ่ว่าการวัดผลการประเมินผลการศึกษานอกโรงเรียนนั้น ยากกว่าการวัดผลเนื้อหา เพราะการวัดกระบวนการที่นำมาใช้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ ค่ายการกำหนดหลักเกณฑ์ที่กว้างขวางมาก ดังนั้นบุคคลที่ทำงานในการประเมินผลโครงการของการศึกษานอกโรงเรียนจึงมีภาระที่กว้างและลึกในการประเมินผล

นอกจากแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องอีกหลายเรื่องเกี่ยวกับการประเมินผลในโครงการ การศึกษานักศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษานอกโรงเรียน ดังกล่าวแล้ว

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ถึงแม้ว่าจะไม่มีผู้ใดทำการ ศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับสมรรถภาพของอาจารย์ประจำกลุ่ม โดยตรง แต่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น งานวิจัยเกี่ยวกับสมรรถภาพของ ครู - อาจารย์ ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาของ

มัทธนา ปิยะมาคา (2509 : 98) ได้ทำการวิจัยถึงคุณลักษณะของครูในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา โดยใช้แบบสำรวจคุณลักษณะของครู จากกลุ่มตัวอย่างครู จำนวน 1,400 คน ผลการวิจัย พบว่า ครูไม่เพียงแต่จะมีคุณสมบัติในการให้การ ศึกษาอบรมแก่เด็กเท่านั้น แต่จะต้อง ประกอบด้วย คุณลักษณะอื่น ๆ อีกด้วย เช่น เป็นที่พึ่งปรารถนาของสังคม และเป็นผู้นำ ความ รักนิยมนอกอีกด้วย

ส่วนมานพ ภาสกีวิไลธรรม (2520 : 79) ได้ศึกษาสมรรถภาพของครูในจังหวัด นครพนมและสกลนคร โดยมีกลุ่มตัวอย่างประชากร 4 กลุ่ม คือ ครู นักเรียน ผู้ปกครองและ ผู้บริหารการศึกษา ทอมสมรรถภาพครู จำนวน 65 สมรรถภาพ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่าง ทุกกลุ่มต้องการให้ครูประถมศึกษามีสมรรถภาพในด้านต่าง ๆ ในระดับต้องการมากหรือต้องการ มากที่สุด กลุ่มนักเรียนมีความต้องการแตกต่างกับกลุ่มครู ผู้ปกครอง และผู้บริหารการศึกษา ในด้านสมรรถภาพการสอน สมรรถภาพด้านการแนะแนวและปกครองชั้นเรียน สมรรถภาพด้าน การเป็นผู้นำ และสมรรถภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ของครูประถมศึกษา ส่วนสมรรถภาพของครูนั้น ที่ไม่แตกต่างกันทุกกลุ่ม คือด้านวิชาการ

พรพรรณ ไชยประพาฬ (2521 : 63 - 68) ได้ทำการวิจัยเพื่อหาสมรรถภาพ อันพึงประสงค์ของครูวิทยาศาสตร์ โดยสำรวจความคิดเห็นจากนักศึกษา ผู้บริหารการศึกษา ศึกษานิเทศก์ ครูวิทยาศาสตร์ และนิสิตสาขาการสอนวิทยาศาสตร์ ผลการวิจัย พบว่า สมรรถภาพที่มีความสำคัญมากของครูวิทยาศาสตร์ เรียงตามลำดับคือ

1. มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน
2. มีความสามารถในการใช้เทคนิคและวิธีสอนอย่างมีประสิทธิภาพ
3. มีทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์
4. มีกระบวนการและทักษะทางวิทยาศาสตร์
5. มีทักษะภาคปฏิบัติในห้องทดลองวิทยาศาสตร์

6. มีการแสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ
7. มีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร
8. มีเจตคติทางวิทยาศาสตร์
9. มีความเป็นครู
10. มีความสามารถในการใช้จิตวิทยาการเรียนการสอน

ต่อมา พรณี เล็กอุทัยกานต์ (2522 : 67) ได้วิจัย เรื่อง "การฝึกสมรรถภาพครู ให้แก่นักศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยภาคเหนือ ผลการวิจัย พบว่า สมรรถภาพของครูที่กองการ ฝึกให้แก่นักศึกษาเรียงตามลำดับความสำคัญได้แก่

1. สมรรถภาพด้านการสอน
2. สมรรถภาพด้านวิชาการ
3. สมรรถภาพด้านมนุษยสัมพันธ์
4. สมรรถภาพด้านการเป็นผู้นำ
5. สมรรถภาพด้านการแนะแนวและปกครองชั้นเรียน

ปี พ.ศ.2526 นกมล พูลสวัสดิ์ (2526 : 12) ได้ศึกษาสมรรถภาพครูคนตรีที่ โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ และศรีสะเกษ กองการ ผลการวิจัยสรุปว่า สมรรถภาพ ของครูคนตรี ตามความต้องการของครู และนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ และศรีสะเกษ ไม่แตกต่างกัน สมรรถภาพทั้ง 4 ด้าน คือ

1. สมรรถภาพด้านวิชาการ
2. สมรรถภาพการแนะแนวและปกครองชั้น
3. สมรรถภาพด้านการสอน
4. สมรรถภาพด้านมนุษยสัมพันธ์

ปี พ.ศ.2527 พรทิพย์ รัตนวิสาณนท์ (2527 : ก) ได้ศึกษาเรื่องทัศนะของ ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา เกี่ยวกับสมรรถภาพครูช่างอุตสาหกรรมระดับปริญญาที่พึงประสงค์ โดยมีกลุ่มตัวอย่าง 460 คน โดยตามสมรรถภาพครูช่างอุตสาหกรรม แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ สมรรถภาพด้านวิชาชีพ, ด้านการสอน, ด้านมนุษยสัมพันธ์และสังคม และด้านการแนะแนวและ ปกครองชั้นเรียน ผลการศึกษาพบว่า ความเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา เกี่ยวกับ

สมรรถภาพครูช่างอุตสาหกรรมระดับปริญญาทั้งหมดอยู่ในเกณฑ์จำเป็นมาก หรือจำเป็นอย่างยิ่ง แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายค่าน พบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้ ยังพบว่า สมรรถภาพครูช่างอุตสาหกรรมระดับปริญญาที่พึงประสงค์ด้านวิชาชีพ เป็นสมรรถภาพที่ทั้งผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา เห็นว่า มีความสำคัญอันดับหนึ่ง

ส่วนเรื่องสมรรถภาพของครูทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน เท่าที่ค้นคว้าพบในประเทศไทย มี 3 เรื่อง คือ

คิลิก บุญเรืองรอก และคณะ (2523) อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2526 : 56) ได้ศึกษาสมรรถภาพของครู สำหรับดำเนินโครงการนวัตกรรมทางการศึกษา 2 โครงการ คือโครงการเลื่อนชั้นโดยอัตโนมัติในระดับประถมศึกษาและโครงการศึกษายุใหญ่ แบบเบ็ดเสร็จ พบว่า ทั้งสองโครงการต้องการครูที่มีสมรรถภาพใหญ่ 7 ด้าน คือ

1. เทคนิคและทักษะการสอน
2. ลักษณะเฉพาะต่าง ๆ หลายค่าน
3. การจูงใจ
4. การแนะแนว
5. การประเมินผล
6. กระบวนการกลุ่ม
7. มนุษย์สัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ชุมชน

ใน พ.ศ. 2527 ระหัน แกงจวง (2527 : 14) ได้ทำวิจัยเรื่อง "สมรรถภาพของครูผู้สอนการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3 - 4" กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

1. ครูผู้มีประสบการณ์ในการสอนการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3 - 4 จำนวน 20 คน
2. ครูผู้ไม่มีประสบการณ์ในการสอนการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3 - 4 มาก่อน จำนวน 20 คน

3. ผู้บริหารการศึกษา ศึกษาธิการอำเภอ ศึกษาธิการจังหวัด จำนวน 20 คน ซึ่งประชากร ทั้ง 3 กลุ่ม อาศัยและปฏิบัติหน้าที่อยู่ในจังหวัดอุตรดิตถ์ แพร่และน่าน ผลการวิจัย สรุปได้ว่า ความคิดเห็นของครูผู้สอนที่มีประสบการณ์กับไม่มีประสบการณ์ มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .663 ส่วนความคิดเห็นของครูผู้ไม่มีประสบการณ์และผู้บริหาร มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .283 และความคิดเห็นของครูผู้ที่มีประสบการณ์กับผู้บริหาร มีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ .426

ส่วนสมรรถภาพที่นับว่ามีความสำคัญ สำหรับครูผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับที่ 3 - 4 ได้แก่

1. มีความรู้ในหน้าที่บทบาทและความรับผิดชอบ ของครูผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่
2. มีทักษะเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์
3. มีทักษะในการ ใ้ให้นักศึกษาสนใจเรียน
4. มีทักษะในการช่วยให้นักศึกษามีความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหาเป็น หรือ "คิดเป็น"
5. มีความรู้และทักษะในการ ส่งเสริมให้นักศึกษาพัฒนาทักษะและความรู้ในเรื่องของเทคนิคการเพิ่มประสิทธิภาพในการอาชีพ
6. มีเทคนิคทางการศึกษาต่าง ๆ ที่เหมาะสม เช่น กระบวนการกลุ่ม
7. มีความรู้ และทักษะในการให้คำปรึกษาแก่นักศึกษา
8. มีความสามารถในการใช้แหล่งทรัพยากร ในชุมชนเพื่อการศึกษา
9. มีทักษะในการวิเคราะห์ความต้องการทางการศึกษาของชุมชน
10. มีทักษะในการสอน การติคข้อสื่อสาร

สำหรับงานวิจัยในต่างประเทศ Mark H. Rossman และ Richard L. Banning (1978) อ้างถึงใน สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2528 : 35 - 37) ใ้วิจัยเรื่อง สมรรถภาพทางค่านิยมและทักษะของนักการศึกษาผู้ใหญ่ มีดังนี้ คือ

1. ค่านิยม ความรู้ในค่านิยมวิทยาพัฒนาการทางค่านิยมปัญญา การปรับตัว บุคลิกภาพของผู้ใหญ่ ความรู้เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอนในธรรมชาติและ ความต้องการของผู้ใหญ่ ความรู้และความเข้าใจตนเอง ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการ เปลี่ยนแปลง

ความรู้เกี่ยวกับสภาพของสังคมในปัจจุบัน กลุ่มชน ความต้องการและแนวโน้ม ความรู้เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของนักการศึกษาผู้ใหญ่ ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการศึกษายุใหญ่กับบุคคล ชุมชนและสังคม

2. **ค่านักยะ** มีค่านการติดต่อสมาคม ค่านการปรับปรุงตนเอง ค่านการแสวงหาความรู้อย่างมีระบบ การวิเคราะห์ความต้องการทางการศึกษาของบุคคล ค่านการเลือกประเภทการณการ เรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการ ค่านการกระตุ้นที่ก่อให้เกิดกระบวนการปฏิบัติของการเป็นตัวของตัวเองเพื่อนำไปสู่การบรรลุตนอันอุดม ค่านการกระตุ้นให้เกิดความคิดและการกระทำที่สร้างสรรค์ ค่านการจักประสบการณ์การ เรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการ ค่านการเป็นผู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ทั้งในค่านบุคคล องค์กร และชุมชน ค่านการสร้างโอกาสเพื่อการ เรียนนอกระบบ โรงเรียนและค่านการปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้สอนที่มีความสามารถ

ผลการศึกษาทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ได้แสดงให้เห็นว่า การศึกษาสมรรถภาพของครูอันเป็นที่พึงประสงค์นั้น จะประกอบไปด้วยสมรรถภาพในค่านต่าง ๆ หลายค่าน แล้วแต่สถานการณ์ สถานภาพของครูว่าสอนวิชาใด วิชาใด จะเป็นในระบบ โรงเรียน หรือ นอกกระบบโรงเรียน ก็ตาม มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน พอจะสรุปได้ คือ

1. สมรรถภาพค่านเทคนิคการสอน ซึ่งมุ่งให้มีความรู้ความสามารถทางการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ
2. สมรรถภาพทางค่านวิชาการ ได้แก่ การมีความรู้กว้างขวาง ทั้งในวิชาที่ตนเกี่ยวข้อง และสาขาวิชาอื่น ๆ ตลอดจนหาความรู้ อยู่เสมอด้วย
3. สมรรถภาพค่านบุคลิกลักษณะพิเศษอื่น ๆ เช่น สมรรถภาพค่านกระบวนการกลุ่ม และมนุษยสัมพันธ์ สมรรถภาพค่านการแนะแนวและการปกครองชั้นเรียน สมรรถภาพค่านการเป็นผู้นำ ตลอดจนความสัมพันธ์กับชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ด้วย